

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

Sınır Aşan İnsan Hareketliliğinin Son Dönem Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi
The Effect Transboundary Human Mobility on Recent Turkey- EU Relations

Ulvi Yener CEYHAN
(5-31)

To Fortify China's Soft Power Diplomacy

Zill-e-Huma MUSTAFA MALIK
(32-39)

Ermenistan'da Aşırı Sağ Vesayet: Taşnaklar ve Karabağ Klanı İttifakı Paşinyan'a Karşı

Oğul TUNA
(40-57)

Editör Kurulu / Editorial Board

Editörler / Editors

Dr. Öğretim Üyesi Tolga ÖZTÜRK - *Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Türkiye*
Dr. Öğretim Üyesi Hatice ÇELİK - *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye*
Engin KARACA - *T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye*
İlkut Taha TASLI - *T.C. İçişleri Bakanlığı, Türkiye*
Öğr. Gör. Eren İRFANOĞLU - *Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Türkiye*

Yardımcı Editörler / Assistant Editors

Arş. Gör. Aslıhan YALDIZ - *Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Türkiye*
Arş. Gör. Aslı TOPSOY - *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye*
Yunus ÇOLAK - *İstanbul Üniversitesi, Türkiye*

Türkçe Kontrol / Turkish Proof Reading

Arş. Gör. Aslı TOPSOY - *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye*

İngilizce Kontrol / English Proof Reading

Eren KİTKA - *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye*

Danışma Kurulu / Advisory Board

Dr. Ufuk ULUTAŞ - *Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı, Türkiye*
Prof. Dr. Mesut ÖZCAN - *Diplomasi Akademisi Başkanı, Türkiye*
Prof. Dr. Muhittin ATAMAN - *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye*
Prof. Dr. Behire Esra ÇAYHAN - *Akdeniz Üniversitesi, Türkiye*
Prof. Dr. Ayşegül SEVER - *Marmara Üniversitesi, Türkiye*
Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM - *Coventry University, İngiltere*
Prof. Dr. Oktay TANRISEVER - *Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye*
Doç. Dr. Ceren Uysal OĞUZ - *Akdeniz Üniversitesi, Türkiye*
Doç. Dr. Gürol BABA - *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye*
Doç. Dr. Murat YEŞİLTAS - *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye*
Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ - *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*
Doç. Dr. Sanem ÖZER - *Akdeniz Üniversitesi, Türkiye*
Doç. Dr. Senem ATVUR - *Akdeniz Üniversitesi, Türkiye*
Doç. Dr. Şebnem UDUM - *Hacettepe Üniversitesi, Türkiye*
Doç. Dr. Alper Tolga BULUT - *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL - *Akdeniz Üniversitesi, Türkiye*
Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÖZKAN - *Akdeniz Üniversitesi, Türkiye*
Dr. Mehmet Zeki GÜNAY - *Stratejik Araştırmalar Merkezi, Türkiye*

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

Yayın Türü: 6 aylık, süreli

Yayın Aralıkları: Haziran – Aralık

İletişim: editor@dsjournal.org

Web: www.dsjournal.org

İmtiyaz Sahibi ve Yayımcı: Dr. Öğretim Üyesi Tolga ÖZTÜRK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Arş. Gör. Aslıhan YALDIZ

E-ISSN: 2717-7866

Çalışmalarda ifade edilen fikir ve görüşler sadece yazarlara ait olup, Diplomasi ve Strateji Dergisi Editör ve Danışma Kurullarının görüşlerini yansıtmazlar.

DSJOURNAL
Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

Cilt 2 | Sayı 2 | Aralık | 2021
Volume 2 | Number 2 | December | 2021

Dergi Hakkında

Diplomasi ve Strateji Dergisi (DSJOURNAL) (The Journal of Diplomacy and Strategy), Uluslararası İlişkiler ve Bölge Çalışmaları alanlarında orijinal çalışmalara yer veren Türkçe ve İngilizce dillerinde akademik bir dergidir. 2020 yılında yayın hayatına başlayan DSJOURNAL, yılda 2 sayı olmak üzere Haziran ve Aralık aylarında yayımlanmaktadır.

Editör kurulumuz, özellikle yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin akademik gelişimlerine büyük önem vermektedir. Bu amaçla, her sayısında yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin makalelerine ve kitap incelemelerine yer verilmeye çalışılmaktadır. DSJOURNAL'a yayımlanmak üzere gönderilen her makale ve kitap incelemesi öncelikle editörlerimizin detaylı incelemesinden geçmekte, intihal programına yüklenmekte ve ilgili yazarlara öneri niteliğinde düzeltmeler gönderilmektedir. Editörlerimizce kabul gören çalışmalar isimsiz bir şekilde (anonim) hakemlik sürecine tabi tutulmaktadır.

Derginin Tarihçesi

DSJOURNAL, Haziran 2020 tarihinde yayın hayatına başlamıştır.

İçindekiler / Table of Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Sınır Aşan İnsan Hareketliliğinin Son Dönem Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi
The Effect Transboundary Human Mobility on Recent Turkey- EU Relations

Ulvi Yener CEYHAN

(5-31)

To Fortify China's Soft Power Diplomacy

Zill-e-Huma MUSTAFA MALIK

(32-39)

Ermenistan'da Aşırı Sağ Vesayet: Taşnaklar ve Karabağ Klanı İttifakı Paşinyan'a Karşı

Oğul TUNA

(40-57)

Ulvi Yener CEYHAN

Uluslararası İlişkiler Uzmanı

ORCID: 0000-0002-9923-1479

Sınır Aşan İnsan Hareketliliğinin Son Dönem Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi

Öz: Bu çalışmanın amacı, Kopenhag Okulu güvenlikleştirme modelinden yararlanılarak göç iş birliği çerçevesinde Türkiye-Avrupa Birliği(AB) ilişkilerini analiz etmektir. Çalışma kapsamında, göçün güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılması uygulamalarıyla Türkiye- AB ilişkilerinin sürdürülebilirliği tartışılmaktadır. Türkiye, AB ile göç iş birliği çerçevesinde imzaladığı Geri Kabul Anlaşması'nı (GKA) vize serbestisi diyaloguna dayandırmaktadır. Bu anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra Türkiye, AB ile 18 Mart Mutabakatı konusunda uzlaşmış ve göçmen geri kabulüne başlamıştır. Bu çalışmada, son dönem Türkiye-AB ilişkilerinin göç iş birliği bağlamında irdelenmesinin gerekliliğine dikkat çekilmektedir. AB son dönemde Türkiye'nin aday ülke statüsünden uzaklaşan yapısını bilmekle birlikte, Türkiye'yi göç alanında iş birliğine gidilen imtiyazlı ortak, hatta stratejik ortak pozisyonunda konumlandırmayı sürdürmektedir. Nitekim Haziran 2021 AB Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylık takvimine yer verilmediği gibi yeni müzakere başlıklarının açılmasından da bahsedilmemiştir. Bu çalışma kapsamında Türkiye- AB ilişkilerinin göç iş birliğiyle yeni bir boyut kazandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Güvenlikleştirme, Dışsallaştırma, Avrupa Birliği ve Türkiye

İlgili makale "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun olarak hazırlanmıştır.

Tür: Araştırma Makalesi

Kaynak Gösterim: Ceylan, Ulvi Yener. 2021. "Sınır Aşan İnsan Hareketliliğinin Son Dönem Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi" *DSJOURNAL* 2 (2) (Aralık): 5-31

Ulvi Yener CEYHAN

International Relations Expert
ORCID: 0000-0002-9923-1479

The Effect Transboundary Human Mobility on Recent Turkey- EU Relations

Abstract: This study aims to analyze Turkey- European Union relations within the framework of migration cooperation by using the Copenhagen School securitization model. Within the scope of study is discussed the sustainability of Turkey- EU relations with the practices of securitization and externalization of migration. Turkey has based the Readmission Agreement (GKA) with EU. It is signed within framework of cooperation on visa liberalization dialogue. Shortly after signing of this agreement, Turkey reached with EU 18 March Agreement started the readmission of migrants. In this study, attention is drawn to the necessity of examining the recent Turkey- EU relations in this context of migration cooperation. Although EU is aware of the structure of Turkey that moved away from the status of candidate country in the recent period, it continues to position Turkey as privileged partner, even a strategic partner which cooperation is made in the field of migration. As a matter of fact, Turkey's candidacy calendar is not included in the June 2021 EU Summit, nor the opening of new negotiation chapters mentioned. Within the scope of this study, it is concluded that Turkey-EU relations have gained a new dimension with migration cooperation.

Keywords: International Migration, Securitization, Externalization, European Union and Turkey

The related article has been prepared in accordance with "Research and Publication Ethics".

Genre: Research Article

To Cite: Ceylan, Ulvi Yener. 2021. "Sınır Aşan İnsan Hareketliliğinin Son Dönem Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi" *DSJOURNAL* 2 (2) (December):5-31

Sınır Aşan İnsan Hareketliliğinin Son Dönem Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi

AB sınır aşan insan hareketliliğini kontrol etmek ve sınırlandırmak için, göçün güvenleleştirilmesi ve dışsallaştırılması uygulamalarını bir dış politika aracı olarak kullanmaktadır. AB, bu dış politika aracını dış sınırlarında yer alan komşu ülkelere ve Türkiye'ye yönelik göçün durdurulması ve engellenmesi amacıyla uygulamaktadır. AB iç yapısında tesis etmeye çalıştığı adalet ve güven ortamına dışarıdan gelebilecek tehditleri bertaraf etme amacındadır. AB bu tehditlerden biri olarak tanımladığı sınır aşan insan hareketliliğini kendi sınırları dışında çözmeyi hedeflemektedir. AB'nin önceliği bu tehdidin çözümüdür. Bu doğrultuda AB Türkiye ile göç konusunda iş birliğini geliştirmek istemektedir. Son dönem Türkiye- AB ilişkilerinin dinamiğini belirleyen temel parametrelerden birinin göç iş birliği alanı olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin tam üyelik hedefinin geri planda kaldığı, müzakere sürecinin durma noktasına geldiği son dönem Türkiye- AB ilişkilerinin yeniden canlandırılması için fırsat sunduğu ileri sürülebilir. Ancak Son dönem AB Zirve kararlarına eklenen ilişkilerde geri döndürülebilirlik, Türkiye- AB ilişkilerinin geleceğini belirleyecek kilit ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç, Türkiye'nin AB ile devam eden inişli çıkışlı ilişkilerinin seyrine, vize serbestliğine, tam üyelik takvimine, müzakere sürecine kadar birçok farklı konuyu gündeme yeniden taşıyan güncel bir konudur. Taraflar arasında başlatılan göç iş birliği süreci ise ilişkilerin geleceğine yön vermektedir. Türkiye- AB ilişkilerini ele alan mevcut çalışmalar daha çok gümrük birliğinin güncellenmesi ve Doğu Akdeniz enerji konusu üzerinde dururken, bu çalışmada göç konusu güvenleleştirme ve dışsallaştırma yönüyle ele alınmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin AB göç politikası dışsallaştırma sürecinin uygulayıcısı ve parçası olmasından dolayı tampon devlet haline dönüştüğü argümanı ile önem taşımaktadır. Son dönem Türkiye- AB göç iş birliği çerçevesinde ilişkilerin analiz edilmesinin gerekliliği çalışma konusunu belirlemiştir. Ayrıca bu çalışma, göçün güvenleleştirilmesi ve dışsallaştırılması bağlamında son dönem Türkiye- AB ilişkileri alanında güncelliğiyle literatürde daha önce bu konuda yazılmış, araştırılmış eserlerden farklılaşmaktadır. Bu doğrultuda, çalışmada eleştirel yaklaşım biçimi benimsenmiş; saptama, betimleme ve yorumsamacı nitel çalışmalar ile yöntem belirlenmiştir.

Çalışma beş ana başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak sınır aşan insan hareketliliği kavramına yer verilmektedir. İkinci başlıkta çalışmanın teorik alt yapısını oluşturan Kopenhag okulu güvenlikleştirme modeli çerçevesinde göçün güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılması açıklanmaktadır. Üçüncü başlıkta dışsallaştırma bağlamında Türkiye'nin AB göç politikasına uyumuna yer verilmektedir. Dördüncü başlık, AB Göç Politikası'nın güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılmasının Türkiye'ye yansımalarına odaklanırken, beşinci ve son başlık dışsallaştırma bağlamında göç iş birliğinin son dönem Türkiye-AB ilişkilerine etkisini analiz etmektedir.

Son olarak bu çalışma, Türkiye- AB ilişkilerinde maliyet- fayda hesabıyla yaklaşılacak göç iş birliği uygulamalarının ve Türkiye'de milyonları bulan göçmenlerin geleceğinin AB ile kurulacak tutarlı ve sağlam politik yaklaşım ile sürdürülebileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımın temelini, temel hak ve özgürlüklerin korunması ilkesinin yerleştirilmesi gerekliliği vurgulanmalıdır. Ancak bu prensibin yalnız söylemde değil, pratik uygulamalarda da yer bulması gerektiği hatırlanmalıdır.

Sınır Aşan İnsan Hareketliliği

Sınır aşan insan hareketliliği olarak ifade edilen göçün kökeni 19. Yüzyıla dayandırılabilir. Göç, bu yüzyılda gerçekleşen endüstri devriminin düşünce kalıplarından etkilenmiştir. Göç kavramının Avrupa'dan Amerika'ya yoğun insan hareketliliğini tanımlama çabalarının sonucunda ortaya çıktığı da ileri sürülmektedir. Oysa göç dinamik, karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur. Göç devrim haldedir. Farklı bağlamlarda farklı şekiller alır ve gelişir.¹

Göç, makro düzeyde bir yandan uluslararası ilişkiler disiplininin bir boyutu, diğer taraftan mikro düzeyde bireyin içinde bulunduğu durum ve koşullarla da doğrudan bağlantılıdır. Bireyin koşulların etkisiyle harekete geçmesine ve bir anda uluslararasılaşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla göç olgusu sınır tanımayan konulardan biri haline gelmektedir. Bu durum göç olgusunu menşee, transit, hedef ülke ve göçmen bileşenlerini barındıran dinamik bir alan haline getirmektedir.

Sınır aşan insan hareketliliğinde insanların göç etmeye karar verdikleri yer, menşee ülke olarak ifade edilmektedir. Buna göre menşee ülke: "Göç akınlarının (düzenli veya düzensiz) kaynağı durumundaki ülke, gönderen ülkedir."² olarak tanımlanmaktadır. İnsanların göç etmek istedikleri yer ise hedef ülkedir. Buna göre hedef ülke: "Göç akınları (düzenli veya düzensiz)

¹ Şirin Öner, 2012: 13

²Bkz. Göç Terimleri Sözlüğü, https://publications.iom.int/system/files/pdf/im131_turkish_2ndedition.pdf (erişim tarihi: 10.10.2020)

için varılacak hedef konumundaki ülkedir.”¹ Menşe ülke ile hedef ülke arasında bağımlılık ve karşılıklılık söz konusudur.

Sınır aşan insan hareketliliğinde sıkça karşımıza çıkan göçün iki önemli türü olan olan düzensiz göç ve düzenli göç tanımını yaparak konuya başlamak yerinde olur.

Bu türlerden ilki olan düzensiz göç, kayıt dışı, yasa dışı göç: “Hedef ülkedeki devlet tarafından resmi olarak izin verilmemiş göçtür; ülkeye gizlice girmek veya vizede belirtilen kalış izni süresini aşmak ve/veya vizenin yasal olarak vermediği eylemlerde bulunmak ile meydana gelmektedir.”² olarak tanımlanmaktadır. Düzensiz göç kavramı, 20.yüzyılın son çeyreğinde gittikçe önem kazanan hukuki, siyasi ve sosyal bir yapılanma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram zorlu, belirsiz, tehlikeli ve siyasi olarak kabul edilmektedir. Büyük oranda siyasallaştırılmış bir mesele olduğu söylenebilir. Düzensiz göç, ticaret anlaşmaları, kalkınma politikaları, askeri stratejiler ve uluslararası ilişkiler gibi farklı alanlarda sorun ve pazarlık konusu haline getirilmiştir.³ Bu çalışma da yasa dışı göç yerine düzensiz göç teriminin kullanılması tercih edilmektedir. Yasa dışı göç tanımlaması daha çok insan ticareti, kaçakçılığı gibi suçlarla bağlantılı olarak kullanılmaktadır.

Bu türlerden ikincisi olan düzenli göç, göçmenin menşe ülkeden çıkışı ve hedef ülkeye gidişidir. Düzenli göç transit geçişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygundur. Böylece göçmenler, düzenli göçte ikamet yerinden başka bir ikamet yerine giderler.⁴

Uluslararası hukuk, göçmene kendi ülkesinin dışında hangi koşullar ve durumlarda bir başka ülkeye göç ettiğinde sığınmacı veya mülteci statüsü tanınabileceğini açıklar. Buna göre sığınma ya da eski adıyla iltica kavramı “bir kişinin, uyuşukta bulunduğu ya da ikamet ettiği devletin ülkesini çeşitli baskılar ya da ayrımcı yasal kovuşturmalar nedeniyle terk ederek, yabancı bir devletin ülkesine, diplomasi temsilciliği, konsolosluk binalarına, savaş gemilerine ya da devlet uçaklarına girmesidir. Bu devletin korumasını aramasını beklemesidir.” Ancak “bir devlet ülkesinde sığınma arayan yabancılara bu devletin bir antlaşmadan kaynaklanan yükümlülüğü altında olmadan çok çeşitli insancıl ya da siyasi nedenlerle, ülkesinde sığınma arayan yabancıları uygulanan uluslararası hukukun bugünkü durumunda bu sığınma arayanlara sığınmacı statüsü tanıyıp tanımamakta serbesttir.”⁵ şeklinde açıklanır. Bir göçmenin mülteci olarak kabul edilebilmesi için yukarıda bahsi geçen bilgiye göre, “bir devlet sığınma arayan

¹Bkz. Detaylı bilgi için bkz. Göç Terimleri Sözlüğü, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (erişim tarihi: 10.10.2020)

² Bartram vd.,2019: 309-315

³ Şemşit, 2018:270-289

⁴ Detaylı bilgi için bkz. Göç Terimleri Sözlüğü, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (erişim tarihi: 10.10.2020)

⁵ Pazarıcı, 2007: 210-212

yabancılar için sığınmacılar antlaşmasına tarafsızca, bu antlaşmada öngörülen kurallara uygun olarak, sığınma arayan yabancıları ülkesine kabul etmek ve onlara mülteci statüsü tanımak zorundadır.”¹ Ayrıca sınır aşan insan hareketliliğinde göçmenler sahip oldukları özellikler çerçevesinde; devamlı yerleşim yeri alanlar, kaçak işçiler, geçici görevli uzman- meslek sahipleri, geçici sözleşmeli işçiler gibi farklı kategorilere de ayrılmaktadır.

Sınır aşan göç kararı yalnızca ekonomik nedenlerle değil aynı zamanda sosyo-kültürel, siyasal ve çevresel unsurların birleşimine dayanmaktadır. Günümüz dünyasında sınır aşan insan hareketliliğini, önemli bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkaran bu nedenlerin kaynağı 19. ve 20.yüzyılda yaşanan ekonomik, sosyal ve politik gelişmeler ışığında değerlendirilebilir. Ülkeler ulusal sınırları dâhilinde ve ötesinde büyük insan hareketlerine sahne olmuştur. İmparatorlukların çöküşüyle birlikte etnik, dinsel ve dilsel homojen ulus devletlerin oluşması, tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçilmesi önemli politik ve ekonomik gelişmelerdendir. Dolayısıyla makro düzeyde ülkelerin ekonomik sistemini kapitalist bir biçimde dönüştüren, bu endüstriyel devrim ve beraberinde getirdiği refah düzeyi, siyasi ivme ile birleşmektedir. Makro düzeyde yaşanan bu gelişmeler, mikro düzeyde görece daha az gelişmiş ve kalkınmış bölgelerde yaşayan bireylerin hayatlarına dokunmuştur. Bu bireyler, daha önce yaşadıkları yerleri geri kalmışlık, işsizlik, topraksızlık gibi asgari yaşam standartlarını sağlayacak koşulların yoksunluğu nedeniyle isteğe bağlı veya zorunlu olarak terk etmektedirler.²

Sınır aşan insan hareketliliğinin farklılaşan yapısını, çeşitlenen nedenlerini, ortaya çıkan sonuçları ve bunlarla birlikte değişen mülteci ve sığınma rejimlerini pek çok faktörle açıklamak mümkündür. Ancak küreselleşme bu faktörler arasında ön plana çıkmaktadır. Çünkü küreselleşme ile göçün hacmi ve hedef aldığı noktalar da değişmektedir.³ Küreselleşmenin, sınır aşan insan hareketliliğine etkisi yadsınamaz. İletişim- haberleşme teknolojisinin geldiği son nokta, bilgi edinme yollarının artması ve güçlenen liberal piyasa ekonomileri, uluslararası toplumu yeniden şekillendirmiştir. Küreselleşme olarak adlandırılan bu yeni düzen medyanın da etkisiyle sanal gerçeklikler yaratarak kültürleri karmaşıktırmaktadır. Bunun sonucunda eşitsizliğe yol açan devasa zenginlik karşısında, ezici fakirlik yer almaktadır.

Küreselleşme süreci aynı zamanda ulusal devletin oluşmasına katkı sağlayan kültür, kimlik ve yurttaşlık gibi kavramları aşındırırken bu aşınmanın yarattığı neden, tartışmaları da beraberinde getirir. Sınırların insanlarca inşa edilen toplumsal fenomenler olduğu, sınır

¹ Pazarıcı, 2007: 212

² İç duygu vd. 2012: 25

³ Kümbetoğlu, 2003: 271-297

politikalarının; güç, egemenlik, ulus inşası çerçevesinde şekillendiği yönünde bakış açıları literatürde yer almaktadır. Ancak son dönemlerde yaşanan gelişmeler, hükümetleri sınır ve hareketliliğin kontrolü bağlamında, güvenlik önceliklerinin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Küreselleşmenin, artan insan hareketliliği ve gelişen mobil araçların (medya, internet, iletişim kanalları gibi) doğurduğu etkileşim açısından, sınır güvenliğini sağlamada rolünün ne olacağı yönündeki tartışmalar devam etmektedir.¹

Küreselleşme, her alanda olduğu gibi ulus- devletin işleyişinde ve yetkilerinde köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Konu göç ve sığınma olunca devletler, insan haklarına aykırı uygulamalarla, göçmenlere karşı en katı yasal önlemleri almaktan çekinmemektedirler.² Görünen o ki küreselleşme her ne kadar sınır tanımayan bir olgu olarak karşımıza çıksa da, küreselleşmenin sınır aşan hareketliliği teşvik ettiği ve ondan beslendiği diğer yandan ise ulus devletin korumacı eğilimlerinin arttığı ifade edilebilir.³

Kopenhag Okulu Güvenlikleştirme Modeli Çerçevesinde Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte güvenliğe ilişkin yapılar, aktörler ve rolleri değişime uğramıştır. Bu süreçte güvenliğin devlet merkezli ve askeri olması yönündeki yaklaşım sorgulandığından güvenlik çalışmalarının kapsamı ve boyutu değişmeye başlamıştır.

Kopenhag Okulu, üç ana yaklaşım üzerine kuruludur. Bunlardan ilki olan sektörel yaklaşıma göre, güvenliğin devlet merkezli olması ve sadece askeri konular bağlamında analiz edilmesi hatalıdır. Yalnızca kuvvet kullanımı ve savaş güvenlik sorunlarını teşkil etmez. Göç, gıda kıtlığı ve bulaşıcı hastalıklar gibi konularda da güvenlik konusu olabilir. Bu çerçevede sektörel güvenlik; askeri, siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal alanda güvenlik konularını ele alır. Okulun ikinci yaklaşımı bölgesel güvenlik kompleksleridir. Okul bu yaklaşıma göre, dünyayı bölgelere ayırmakta ve bölgesel analiz yapmaktadır. Bunun temelinde de anlama ve anlamlandırma kolaylaştırması yatmaktadır. Okulun üçüncü ve bel kemiğini oluşturan yaklaşım, güvenlikleştirmedir.⁴ Güvenlikleştirme nesnel bir yaklaşımın ötesinde güvenliği söylemsel ve siyasi bir kuvvet olarak tanımlamaktadır. Güvenlikleştirme modeli, farklı bir bakış açısı sunmaktadır.⁵

¹ Detaylı için bkz. Transforming Border Geographies in a Mobile Age, <http://rfiea.fr/articles/transforming-border-geographies-mobile-age> (erişim tarihi: 19.05.2021)

² Abadan Unat, 2002: 299-305

³ Kümbetoğlu, 2003: 271-297

⁴ Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme, https://www.youtube.com/watch?v=B17EFLPsp_E (erişim tarihi: 16.01.2021)

⁵ Mandacı vd., 2013: 107

Kopenhag Okulu güvenlikleştirme sürecini: “siyasi bir toplulukta bir şeyin değerli bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak kabul edilen ve bu tehdide karşı acil ve olağandışı önlemler alınması çağrısında bulunmayı sağlayan özneler arası bir anlayışın inşa edildiği başarılı bir söz edimi”¹ olarak tanımlamaktadır. Okula göre, güvenlikleştirme yaklaşımının temeli söylemdir. Söylemde dile getirilmeyen hiçbir şey tehdit olarak kabul edilmeyecektir. Okul, güvenlikleştirme yaklaşımında tehditlerin kapsamı ve ortaya çıkışında dil felsefesindeki söz edimden yararlanır.²

Söz edim, güvenlik sorununun objektif ve gerçek bir tehlikeden ziyade, bir sorunun güvenlik gündemi içerisinde yeniden tanımlama yoluyla, güvenliğin kapsamını ve alınacak önlemleri belirlemektedir.³ Weaver bunu şu şekilde açıklamaktadır: “Güvenlik gerçek olan bir şeye işaret eden bir kavram değildir, gerçek olan söz edimdir.”⁴ Herhangi bir konu güvenlikleştirici aktörler (securitising actors) tarafından bir tehdit olarak inşa edilirse, tehdide dönüşmektedir.

Böylece güvenliği ilgilendiren her konu söz edim sayesinde birer güvenlik tehdidine olarak inşa edilebilmektedir. Bu sayede, inşa edilmiş olan güvenlik tehdidine karşı olağanüstü yollara başvurma, meşru hale gelmektedir.⁵ Dolayısıyla güvenlikleştirme kavramı, sorunların güvenlikleştirici aktör tarafından objektif olup olmamasına dikkat edilmeden, söylem yoluyla inşa edilen bilinçli siyasi kararı yansıtmaktadır. Hedef kitlenin bu söyleme onay vermesiyle birlikte, güvenlikleştirmenin hayata geçeceği unutulmamalıdır.⁶

Hedef kitle belirli bir sorun veya tehdidin güvenlik sorunu olduğu yönünde aktörle aynı düşünceyi paylaşabilir. Fakat bu konuda olağanüstü önlemlerin alınması için aktörle aynı kanaatte olmayabilir. Bu güvenlikleştirme işleminin bize başarılı veya başarısız olduğunu göstermez. Çünkü güvenlikleştirme eyleminin tarafları, güvenlikleştirici aktör ve hedef kitledir. Bir sorununun güvenlik sorunu olup olmadığına bireyler tek başına karar veremezler. Dolayısıyla güvenlikleştirme özneler arasıdır ve sosyal olarak inşa edilir. Bu nedenle soruna yönelik olarak farklı öznelerden aynı sonuca ulaşmaları beklenmez. O halde, güvenlikleştirme süreciyle üzerinde dikkatle durulması gereken nokta, biz ve öteki anlayışının üretilerek, sisteminin devamlılığının sürdürülmesidir.⁷

¹ Buzan vd., 2003: 491

² İngilizcede speech act olarak kullanılan kavram Türkçede söz edim olarak kullanılmaktadır.

³ Hisarhoğlu, 2019: 2 https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/Guvenliklestirme_FulyaHisarhoğlu_v.1.pdf (erişim tarihi: 15.01.2021)

⁴ Weaver, 1995: 55

⁵ Baysal vd., 2015: 63

⁶ Akgül Açıkmeşe, 2011: 66-67

⁷ Miş, 2011: 367

Göç olgusuna yönelik ifade; akın, istila veya zorunlu gibi kelimelerle birlikte kullanılarak, söylem daha başından itibaren yapılandırılmış tutumu gözler önüne sermektedir. Göçmenlerin ise istenmeyen, yasadışı ve hatta terörist olarak nitelendirilmesi ayrımcı, dışlayıcı bakış açısını yansıtmaktadır. Göç/göçmen hakkında konuşmaya başlamadan önce, hafızalarımızda sorun veya kriz olduğu yönünde algı oluşturularak; konunun önlenmesi, durdurulması ve geri gönderilmesi gereken, negatif yönüne vurgu yapılmaktadır. Böylece göç olgusu, dışlayıcı ve ayrımcı bir söylemle toplumsal yapıyı şekillendirmektedir.

Yeni- işlevselcilik teorisi, dışsallaştırma kavramını açıklamaktadır. Buna göre teori dışsallaştırmayı, bir bütünleşmede karar alma süreci artan bir şekilde dış ve iç etkenler tarafından sınırlanmaya başlanması olarak açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle, dış koşullar artan bir oranda iç bütünleşmeyi etkileyen unsurlardan biri haline gelmektedir. Bu durumda bütünleşmiş ülkeler, bütünleşme dışındaki ülkelere yönelik dış koşulların bütünleşme üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla, bu ülkelere yönelik ortak politikalar benimseyebilirler. Böylece bütünleşmiş ülkeler, dış koşulların neden olacağı sorunlar veya krizler karşısında ayrıştırıcı stratejiler yerine, birlikte hareket etmeyi mümkün kılacak politikalar geliştirme imkânına kavuşabileceklerdir. Bu bağlamda dışsallaştırmanın amacı, bütünleşmeye tehdit oluşturabilecek dış koşulların, bütünleşmenin tamamına yöneldiği düşüncesiyle değerlendirilerek, iç yapının yani bütünleşmenin korunmasıdır. Başka bir ifadeyle; dış koşulların, faktörlerin iç yapının güvenliğini etkileme oranının azaltılmasıdır.

Dışsallaştırma Bağlamında Türkiye'nin AB Göç Politikasına Uyumu

Türkiye, göç hareketlerine yönelik yaklaşımını cumhuriyetin ilk yıllarında ulus devlet kurma çabaları çerçevesinde belirlemiştir. 1950-80'li yıllar boyunca Türkiye, Avrupa'ya yönelik işçi göçünü bir devlet politikası olarak özendirmiştir. Bu dönem, Türkiye'nin göç veren ülke kategorisinde değerlendirilmesine neden olmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üyeliğiyle, Türk dış politika tercihleri güvenlik odaklı olarak şekillenmiştir. 1990'lı yıllar, Soğuk Savaş'ın bitişinin ardından, Türkiye'nin yakın coğrafyasında yaşanan çatışma ve savaş bölgelerinden kaçanlar insan hareketliliğine neden olmuştur. Bu dönemde Türkiye'ye yönelik kitlesel hareketlilik artmıştır. Bu hareketliliğe küreselleşme sürecinin de eklenmesiyle, Türkiye'de göçe yönelik politikanın oluşturulması ihtiyacı gündeme gelmiştir.¹

¹ Tarihsel süreçte Türkiye'ye yönelen göç hareketlerini, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Yunanistan ile nüfus mübadelesi kapsamında, Yunanistan sınırlarında bulunan 384.000 Türk, Türkiye'ye göç etmiştir. 1920-1930'larda 200.000 civarında Türk ve Pomak Bulgaristan'dan, 117.000 Türk ve Tatar Romanya'dan, 115.000 Türk ve Bosnalı Müslümanın Yugoslavya'dan Türkiye'ye geldiği belirtilmektedir. 1923-1945 yılları arasında yaklaşık 800.000 göçmenin Türkiye'ye geldiği tahmin edilmektedir. Yine 1933- 1945 yılları arasında Nazi zulmünden ve

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olarak, geri göndermeme ilkesini benimsemiştir. Ancak Türkiye, sözleşmeye koyduğu coğrafi kısıtla şartıyla, Avrupa dışından gelen göçmenleri mülteci statüsünde değerlendirilmemektedir. Böylece Türkiye, Avrupa dışından gelen mültecilere yönelik kalıcı çözüm getirememiştir. Ayrıca Türkiye, bu şartla sözleşmeden doğan hukuki sorumluluklarından kurtulmaktadır.¹

2000'li yılların başına kadar, Türkiye'nin kapsamlı göç politikası bulunmamaktadır. Türkiye'nin AB'ye adaylığı, 1999 yılında Helsinki'de, resmen onaylandıktan sonra, Türkiye göç politikasının gelişimi ve uygulamaları, AB göç politikasına uyum süreciyle paralel olarak, ilerlemiştir.²

Türkiye AB adaylık sürecinde Katılım Ortaklığı Belgesini 2000 yılında imzalamıştır. Böylece Türkiye ile AB arasında göç politikası alanında uyum süreci başlamıştır. Türkiye göç politikası bu dönemde sistemli ve kurumsal hale gelmiştir. Türkiye göç politikası adaylık statüsünün yarattığı dinamiğin itici etkisiyle, AB göç politikası dışsallaştırma sürecine bağımlı olarak ilerleme kaydetmiştir.³ Bu kapsamda, 2001 yılında Türkiye, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programını kabul etmiştir. Bu çerçevede AB tarafından 2003 yılında yeniden gözden geçirilen Katılım Ortaklığı Belgesi kabul edilmiştir. Bu belge, aynı yıl Türkiye tarafında da güncellenmiştir. Türkiye, Ulusal Programı'nda yer alan İltica ve Göç Strateji Belgesi'nde⁴ aşağıdaki hususlara yer verilmiştir. Türkiye:

- 1) Kısa vadeli planla, yasadışı göç ile mücadelenin güçlendirilmesine devam edilmesi ve Avrupa Komisyonu ile geri kabul anlaşmasının müzakere edilmesini amaçlamıştır.
- 2) Orta vadeli planla, yasadışı göçü önlemek amacıyla göçe ilişkin AB müktesebatının ve uygulamalarının kabul edilmesi ve yürürlüğe konulması hedeflemiştir.

Bununla birlikte Türkiye, sığınma alanında uyum sağlanmasına, 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ile ilgili çalışmalara başlamayı, sığınma başvurularının değerlendirilmesini, sığınmacılar ve mülteciler için konaklama birimleri ve sosyal destek sağlamayı amaçlamıştır.⁵

Türkiye, adaylık süreci devam eden ve hedef ülke pozisyonunda bir ülkedir. Türkiye'nin bu durumu göçmen haklarını savunan Sivil Toplum Örgütleri'nin (STK) dikkatini çekmiştir.

Avrupa'daki savaştan kaçan yaklaşık 800.000 kişi Türkiye'ye sığınmıştır. 1950- 90 yılları arasında Bulgaristan'daki siyasi baskı sonucunda 350.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. İran İslam Devrimi ardından, Türkiye'ye iltica eden İranlıların sayısı 1 milyona yaklaşmış, bunların bir kısmı Batı ülkelerine göçmüş, diğer bir kısmı da Türkiye'ye yerleşmiştir. 1988 Halepçe katliamının ardından Irak'tan 51.000 kişi, 1991'de Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra 467.000 göçmen ile 1992'de 25.000 Bosnalı ve 1999 yılında 10.000 kadar Kosovalının Türkiye'ye geldiği tahmin edilmektedir. ABD'nin Afganistan müdahalesi ve İkinci Körfez Savaşı sonrasında da Türkiye'nin önemli sayıda göçmene ev sahipliği yaptığı belirtilmektedir. (Şen vd., 2016: 89)

¹ Çorabatır, 2018: 231-255

² Şen vd., 2016: 92

³ Güleç, 2015: 93

⁴ Şen vd., 2016: 94

⁵ Canpolat vd., 2012: 20-21

Dolayısıyla Türkiye göç politikasının yeni koşullara uyarlanarak, güncellenmesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. Bu alanda daha önce yapılan çalışmalara hız kazandırılarak, 2005 yılında Göç Ulusal Eylem Planı yürürlüğe girmiştir.¹ Eylem Planı ile Türkiye:

Göç alanında ihtisas birimini oluşturmayı, bu birimi içerik yönünden güçlendirmeyi, iltica ve göç alanında çalışacak personelin istihdamını ve eğitimini sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca Türkiye bu eylem planıyla, göç alanında yeni yatırım ve eşleştirme projelerini gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu projeler aracılığıyla Türkiye, kaynak ülkelere yönelik göç bilgi sisteminin tesis edilmesini, kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerinin kurulmasını gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece Türkiye, gelecekte nüfus hareketlerini etkileyecek ekonomik, sosyal ve politik değişimleri göz önünde tutarak, göç politikasını gözden geçirmeyi hedeflemiştir.²

Türkiye, AB adaylık sürecinde biri 2003 yılında, diğeri 2005 yılında olmak üzere iki tane Ulusal Program açıklamıştır. Bu ulusal programlar da Türkiye göç politikasını belirleyen önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlarda şu konular yer bulmuştur: yasal göç düzenlemeleri, düzensiz göçün önlenmesinde geri kabul ve sınır dışı etme alanında AB müktesebatının kabul edilmesi ve uygulanmasıdır. Bu ulusal programlar incelendiğinde, Türkiye göç politikasının AB ile uyumlulaştırılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Böylece Türkiye göç politikasının, AB göç politikasına bağımlı olarak geliştiği değerlendirilmesinde bulunmak yanlış olmayacaktır.³

Bu süreçte Türkiye göç politikasının, AB göçün dışsallaştırma yaklaşımıyla uyumlu hale gelmeye başladığı savunulabilir. Nitekim Türkiye, açıkladığı ulusal programlarıyla göç konusunda, AB'nin hassas olduğu noktalara temas etmiştir. Bu doğrultuda Türkiye, yabancılar-göç konusunu AB müktesebatına uyarlamıştır. Bu kapsamda AB ile yürürlüğe konulan GKA'nın bir anlamda hukuki, teknik ve kurumsal alt yapısı oluşturulmuştur. Ayrıca Türkiye, AB ile uyumlu entegre sınır yönetimi yaklaşımı benimsemiştir. Sonuç olarak Türkiye, AB göç politikası dışsallaştırma hedefinin uygulamaya konulduğu kilit bir aktör haline gelmiştir.⁴

Türkiye, AB ile katılım müzakerelerine 3 Ekim 2005 yılında başlamıştır.⁵ Bu müzakerelerde, sığınma ve göç politikasını içeren konular "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" adlı 24. Başlıkta düzenlenmiştir. AB müktesebatının zorlayıcı müzakere aşaması, Türkiye'nin bu

¹ Şemşit, 2010: 276

² Canpolat vd., 2012: 21

³ Güleç, 2015: 93

⁴ Canpolat vd., 2012

⁵ Türkiye- AB ilişkilerinin Tarihçesi detaylı bilgi için bkz. https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (erişim tarihi: 20.10.2020)

alandaki uyum sürecini karmaşıkleştirmiştir. Ancak sığınma ve göç konuları bütünleşmenin kilit alanı olmuştur.¹

Müzakere sürecinin açılmasıyla birlikte Türkiye, göç ve iltica konularında AB ile uyumun hedeflendiği ulusal programlar açıklamıştır. Ayrıca İçişleri Bakanlığı, Haziran 2006 yılında sığınma usullerini de kapsayan, mültecilerin- sığınmacıların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen bir Uygulama Talimatı yayınlamıştır.²

Türkiye- AB ilişkilerinde yaşanan bu gelişmeler uzun sürmemiştir. Türkiye'nin AB üyelik perspektifinin kesinliğe kavuşmamasının neden olduğu belirsizlik, 2006 yılından sonra yavaşlayan müzakere sürecine eklenmiştir. Türkiye'nin AB adaylık müzakere süreci, diğer reform alanlarında olduğu gibi göç çalışmalarında da ivme kaybetmiştir.³ Buna rağmen Türkiye, 2008 yılında güncellenen Ulusal Program ile göç alanındaki hedeflerini yeniden tekrarlamıştır.

Türkiye, kritik bir dönemde göç alanında güncel gelişmelere cevap verme ve kapsamlı göç politikası oluşturma hedefi olan bir ülkedir. Bu doğrultuda Türkiye, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu⁴ yayınlamıştır. 2013 yılında yürürlüğe giren bu kanunla birlikte İçişleri Bakanlığına bağlı olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü⁵ kurulmuştur.⁶ Türkiye, Kanunla geri göndermeme ilkesine yasal zemin hazırlamayı hedeflemiştir. Bununla birlikte, kitlesel akım durumlarında tanınan geçici koruma statüsünün yasal dayanağı oluşturulmuştur. Buna göre geçici koruma statüsü şu şekilde açıklanabilir:

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen göçmenleri kapsamaktadır. Bu doğrultuda acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen, sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan koruma şeklidir.⁷

Türkiye, Suriye İç Savaşı'nın başlamasının ardından yaşanan mülteci krizi süresince, Suriyeli sığınmacılara yönelik ilgili kanun gereği açık kapı politikası uygulamıştır. Ayrıca Türkiye, uluslararası hukukun geri göndermeme ilkesini benimsemiştir. Türkiye'nin bu tutumu, güvenlik odaklı AB göç politikasının dışsallaştırma uygulamalarının tersinedir. Ancak Suriyeli

¹ Şemşit, 2010: 276

² Güleç, 2015: 94

³ Şemşit, 2010: 278

⁴ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu birinci maddesinde kanunun amacı şu şekilde açıklanmaktadır: "Yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir." Detaylı bilgi için bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (erişim tarihi: 03.12.2020)

⁵ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 6458 sayılı Yabancılar- Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuştur. Genel müdürlük, göçle ilgili mevzuatın, idari kapasitenin geliştirilmesi çalışmalarını yürütmeyi ve koordine etmeyi hedeflemektedir. Ayrıca genel müdürlük göç ve göçmenlerin uyumu ile ilgili işlemleri, insan ticareti mağdurları korunmasına yönelik işlemleri, vatansız kişiler ve geçici koruma altındaki kişilerle ilgili işlemleri yürütmeyi ve kamu kuruluşlarının göçle ilgili faaliyetlerine destek vermeyi amaçlamaktadır. <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri> (erişim tarihi: 02.12.2020)

⁶ Şen vd., 2016: 95

⁷ Şen vd., 2016: 96

mülteci krizine karşı müdahale de yasal boşluk kendini kısa sürede göstermiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda Suriye’den gelenlere geçici koruma sağlandığı, bununla ilgili tüm önlemlerin Bakanlar Kurulunca alınabileceği yeni bir rejim devreye sokulmuştur. Bununla birlikte, beklenenin çok üstünde göçmenin gelmesi ve sekiz yıldır Türkiye’de bulunmaları kanunun hedeflediğinden farklı bir uygulamayı Türkiye’de yerleştirmiştir. Ayrıca coğrafi kısıtlama şartının etkisi, göçmenlere yönelik yasal statünün belirlenmesi sürecini de zora sokmuştur.¹

AB Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılmasının Türkiye’ye Yansımaları

AB göç politikasının dışsallaştırma uygulamalarının yansımalarını dış sınırlarında yer alan komşu ülkelerde ve Türkiye’de görmektedir. AB, iç yapısında adalet ve güven ortamını tesis etmek amacındadır. AB bu güven ortamına zarar verecek, her türlü dış tehdidi bertaraf etmeyi hedeflemektedir. Bu tehditlerden en önemlisi olarak gördüğü uluslararası göçü sınırları dışında çözmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla AB, bu tehdidin çözümü konusunda komşu ülkelerle iş birliklerini geliştirmeyi öncelikli hale getirmektedir. Bu kapsamda AB, yoğun insan hareketliliği üreten Güney ve Doğu sınırlarında bulunan ülkelere yönelik mali- teknik destek ve vize kolaylaştırma gibi teşvikler sunmaktadır. Böylece AB, yakın coğrafya ülkelerinden kaynaklanan insan hareketliliğinin önlemeyi, insan ticareti ve kaçakçılığını engellemeyi hedeflemektedir. Temelde AB göç politikasının muhtevası; komşu ülkelere yönelik politikalar, AB bütünleşmesinin sürdürülmesi, enerji açığının giderilmesi ve iç yapıya yönelen dış tehditlerin bertaraf edilmesi gibi önceliklerden oluşmaktadır.

AB’nin göçün dışsallaştırma sürecinde stratejik önem yüklenen üçüncü ülkelere yönelik ortaklıklar kapsamında imzalanan anlaşmalar, AB ile üçüncü ülkeler arasındaki asimetrik ilişkinin ortaya çıktığı örneklerdir. Bu doğrultuda, AB değerleri ve çıkarları, insan hakları bağlamında eleştirilmektedir. AB göç politikası dışsallaştırma uygulamalarını her bir ülkenin siyasi, ekonomik ve kalkınmışlık seviyesine göre belirlemektedir. Konu, her bir ülke nezdinde detaylı incelenmeye elverişli olsa da, tam üyelik hedefiyle Türkiye’nin içinde bulunduğu atipik süreç, AB göç politikasının dışsallaştırma uygulamaları çerçevesinde ele alınmayı gerekli kılmaktadır.

Türkiye’nin tam üyelik hedefinin geri planda kaldığı, müzakere sürecinin neredeyse durma noktasına geldiği son dönem, Türkiye ile ilişkilerin yeniden canlandırılması için bir fırsat

---

¹ Çorabatır, 2018: 231-255

sunmuştur. AB, tam üyelik perspektifi zaman içinde aşınan Türkiye'nin, AB'ye kurumsal bağlılığının yeniden sağlanmasını planlamaktadır. Bu çalışma, dışsallaştırma uygulamaları çerçevesinde, tarafların güven- güvensizlik, çıkar- değer, tam üyelik- imtiyazlı ortaklık bağlamında şekillenen ilişkilerin geleceğini, göç olgusunun yarattığı dinamizmin etkisiyle yeniden irdelemektedir.¹

Günümüzde Türkiye'nin tam üyelik perspektifinin göz ardı edildiği ve yakın zamanda tam üye ol(a)mayacağı düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda AB, Türkiye ile tıkanma noktasına gelen ilişkilerinde göç işbirliği aracılığıyla yeni bir kanal açmak istemiştir. Böylece, AB Türkiye'den beklentilerini göç meselesi üzerinden yeniden hatırlatmak istemiştir.²

Buna göre AB, genel hatlarıyla Türkiye'den; göç politikasını kendisiyle uyumlu hale getirmesini, vize serbestisi koşuluyla GKA ile göçmenlerin iadesini gerçekleştirmesini ve sınır kontrollerinin güçlendirilmesi hususunda entegre sınır yönetimine geçilmesini beklemektedir. Bu beklentiler, AB göç politikasının kontrol ve güvenlik odaklı yaklaşımıyla uyumludur. AB'nin göç meselesini sınırları dışında çözme hedefi ve bu doğrultuda belirlediği dışsallaştırma uygulamaları, son dönem Türkiye ile olan ilişkilerin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır.

Böylece AB, Türkiye ile arasında göç politikasının dışsallaştırılması üzerinden ortak çıkar alanı yaratmaya çalışmaktadır. Avrupa merkezli bakış açısına göre Türkiye, AB politikalarının korunmasına katkı sağlayan, AB bütünleşmesine hizmet eden ve jeopolitik açıdan yeniden önemsenen bir pozisyonda konumlandırılmaktadır. AB değerlerinin önüne geçen göç politikası uygulamalarının Türkiye bağlamında sürdürülebilirliği, tarafların göç konusunda ortak bir zeminde buluşmasına bağlıdır. AB, vize serbestisi tarihi belirsiz olan Türkiye'nin bu sürece karşılıklı çıkarlar açısından destek vermesini beklemektedir.³

Türkiye, 2000'li yıllardan günümüze göç politikasını tam üyelik hedefi doğrultusunda AB göç politikasıyla uyumlu hale getirmektedir. Bununla birlikte Türkiye, göçmenlere yönelik insani boyutu ön plana çıkaran açık kapı politikasıyla, en çok göçmeni barındıran ülke pozisyonuna gelmiştir. Türkiye'nin kendisinin de bir göç ülkesi olması özelliğiyle, konuya insan odaklı yaklaşımına, birçok akademik çalışmada dikkat çekilmektedir. Buna rağmen Türkiye'nin, göç politikasını AB ile koordineli bir şekilde sürdürmesi birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir.

Türkiye, tam üyelik hedefiyle birlikte kazanılmış haklara sahiptir. Buna rağmen Türkiye'nin vize serbestisine tam olarak ne zaman geçeceği belli değildir. Bu belirsizliğin

---

¹ Mercan, 2016: 12-13

² Canpolat, 2015: 39

³ Mercan, 2016: 16

neden olduğu durum, Türkiye'yi, AB göç politikası dışsallaştırma uygulamalarının tartışılabilir uygulayıcısı haline getirmektedir. Buna örnek olarak Türkiye'nin, açık kapı politikası gösterilebilir. Türkiye, kendisinin de dâhil olduğu AB'nin vize uyguladığı ülkelere, vize serbestliği uygulamaktadır. Ayrıca Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi kısıt şartı¹ koymuştur. Böylece Türkiye'ye, iadesi yapılan göçmenlerin hukuki statüsü belirsizliğini korumaktadır. Geri göndermeme ilkesi gereğince sınır dışı edilemeyenler ve Türkiye ile birçok menşe ülke arasında GKA'nın imzalanmamış olması; Türkiye'ye ekonomi, sağlık ve güvenlik alanlarında kapasitesi üzerinde sorumluluk ve maliyet yüklemektedir.²

AB'nin, göç iş birliği noktasında uluslararası hukuku esneterek uygulamaya koyduğu sürecin dezavantajlı yönüne Türkiye maruz kalmaktadır. Türkiye, tam üyeliğe yönelik aday bir ülke olmasına rağmen, göç iş birliğinin olumsuz etkileriyle tampon bir ülke pozisyonuna dönüşmektedir. Göç konusunda adeta AB'nin ileri sınır karakolu haline gelen Türkiye'nin pozisyonu, göç iş birliği süreciyle gözlenebilmektedir.

Göçün dışsallaştırılması uygulamaları çerçevesinde Türkiye'nin içine düştüğü hukuki durumu üçüncü ülke vatandaşının iadesi üzerinden bir örnekle irdelemek faydalı olacaktır. Buna göre, üçüncü ülke vatandaşının, Avrupa'ya, Doğu Akdeniz göç güzergâhının kilit noktası Türkiye'den, çıkış veya geçiş yaptığını varsayalım. Öncelikle üçüncü ülke vatandaşı yasadışı bir yolla AB'ye ulaştığında, Dublin Sözleşmesi gereğince, AB'ye ilk giriş yaptığı ülkeye geri gönderilecektir. Sonra üçüncü ülke vatandaşı AB- Türkiye arasındaki GKA anlaşması gereğince, Türkiye üzerinden giriş yaptığı iddiasıyla, Türkiye'ye iade edilebilecektir. Türkiye'nin ise transit olarak sınırlarından geçen göçmenlerin menşe ülkelerinin çok azıyla GKA imzaladığı düşünülürse, hem AB göç dışsallaştırma sürecinin bir parçası, hem de GKA gereğince dışsallaştırmanın uygulayıcısı pozisyonuna gelmektedir.³

AB göç politikasının çıkar temelli yaklaşımı, geri kabul sonucunda sağlanması beklenen vize koşulluğunun erozyona uğradığı⁴ sonucunu doğurmaktadır. Bu erozyonun neden olduğu kırılganlık, AB- Türkiye ilişkilerine yansımaktadır. Böylece, bir alanda daha güven bunalımı ilişkisinin seyrine eklenmiştir. Bu gelişmenin, hâlihazırda var olan Türkiye'nin tam üyeliğe dönük adaylık takvim tarihinin net olmamasının neden olduğu güven sorununa ilave olarak, ilişkileri açmazla sürüklediği ileri sürülebilir. Ayrıca Türkiye'nin son dönemde iç savaşlar ve

¹ Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama çekincesi koyarak, Avrupa dışından gelen göçmenlere mülteci statüsünde değerlendirmemektedir. (Atasü Topçuoğlu, 2012: 513) Asya ve Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmenler iltica talebinde bulunursa sığınmacı, Avrupa ve diğer kıtalardan Türkiye'ye gelen göçmenler mülteci statüsünde değerlendirilmektedir. (Güleç, 2015: 92)

² Zorlu vd., 2020: 16

³ Canpolat, 2015: 40

⁴ Akkaraca Köse, 2014: 44

karışıklıklar ile maruz kaldığı kitlesel sığınmacı hareketleri karşısında AB'den aradığı desteği bulamaması güven problemini daha da ağırlaştırmaktadır.¹

AB'nin, 2015 yılında yaşanan mülteci krizine² çözüm olarak, Schengen Anlaşması'nın askıya alınması gündeme gelmiştir. Bu kararlar, AB bütünleşme sürecinin sağladığı önemli kazanımlardan biri olan serbest dolaşım hakkı³ gölgede kalmıştır. Dolayısıyla, kriz zamanlarında ortaya çıkan bu tablo karşısında, AB ortak iç sınırları yönetiminin de sürdürülebilir olmadığı gözler önüne serilmektedir.

Mülteci krizinin AB'de yarattığı etkilerin sonuçlarına dayanarak ifade edilebilir ki; Türkiye'ye göç alanında işbirliği çerçevesinde geri kabul sürecinin bir ödülü olarak sunulan vize serbestisinin, AB içerisinde de kırılğan bir zemin üzerinde inşa edildiği görülmektedir. Türkiye'nin AB tam üyeliğine yönelik adaylık süreci, yoğun göçmen mağduriyetleri ve acıları üzerinden bir pazarlık konusu haline getirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye açısından, AB tarafından kısa vadeli çözüm sunan, başta insan hakları olmak üzere, hukuki, siyasi ve etik yönden tartışmalı hale gelen "havuçlara"⁴ itibar edilmemelidir. Nitekim AB göç politikasının dışsallaştırılmasına yönelik sürecin daha fazla sürdürülebilir olmadığı açıktır. Dolayısıyla, Türkiye'nin tam üyeliğe dönük adaylık sürecinde elde ettiği kazanımları, günü kurtarmaya yönelik bir bakış açısıyla değerlendirilmemelidir.

Dışsallaştırma Bağlamında Göç İş Birliğinin Son Dönem Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi

Türkiye'nin AB göç politikasına uyum süreci, mülteci kriziyle yeni bir boyut kazanırken, üyeliğe dönük müzakere sürecini gölgede kalmıştır. AB- Türkiye ilişkilerine GKA müzakere sürecinin eklenmesiyle, ilişkilerde yeni bir kanal açılmıştır. Bununla birlikte emsali görülmemiş insan hareketliliğine çözüm arayışları tarafları ağır güven bunalımının gölgesi altında iş birliğine gitmek zorunda bırakmıştır. AB'nin göçün dışsallaştırılması doğrultusundaki kontrol ve güvenlik odaklı yaklaşımı, Türkiye'ye GKA ve entegre sınır yönetimi

¹ Akkaraca Köse, 2014: 45

² 2015 Eylül ayında çoğunu Suriye iç savaşından kaçan mülteciler olmak üzere, sayıları yüzbinleri bulan göçmenler kitlesel olarak harekete geçip, AB sınırlarına doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Türkiye üzerinden Batı Balkan güzergâhına doğru ilerleyen göçmenler, Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarından geçerek, Makedonya, Sırbistan ve Macaristan'a geçmişlerdir. Bu süreçte Macaristan sınırlarını kapatmıştır. (Nas, 2015: 183) Macaristan'ın Sırbistan sınırına duvar öreceği açıklamasının ardından, Almanya ve ona bağlı olarak Avusturya, Slovakya ve Çekya'nın ardından Fransa'nın da sınır kontrollerini başlatacağını duyurması, göçmenlere yönelik alarm düzeyinde harekete geçildiği gözler önüne serilmektedir. (Demir vd., 2015: 28) İngiltere, Manş Denizi'nin altından Fransa'ya bağlanan tren hattı tünelinin etrafında göçmen ölümlerinin artması üzerine dikenli telleri güçlendirme kararı almıştır. Kitlesel göç hareketleri karşısında geleneksel korunma yöntemlerine başvuran Avrupa, sınırlarında duvarları yükseltmeyi ve dikenli teller örne yoluna başvurmuştur. AB üye devletleri Dublin ve Schengen sistemine yönelik uygulamalarında değişikliklere gitmiş, Almanya Schengen Anlaşması'nın askıya alındığını açıklamıştır. AB, kurucu değerlerinden süratle uzaklaştığı bir dönem olarak tarihe geçen 2015 mülteci olayları, AB kamuoyunda karşılık bulan göçmen karşıtlığıyla göçmenlerin dışarıda bırakılması gerektiği konusundaki iç siyasi baskı ve uzun vadeli insani normlar etrafında belirlenen Avrupa düzeyli bir iş birliğine gidilmesi arasında ikileme kalmıştır. Adeta Avrupa bütünleşmesinin sınırdığı olaylar karşısında AB üye devletleri, katı ve sert politika tercihi bulmuşlardır. (Yılmaz Elmas, 2016: 266-270)

³ Ulusoy, 2013: 5

⁴ Teknik- mali yardım, kredi, hibe ve siyasi destek.

uygulamalarıyla yansımıştır. Göç konusuyla her iki taraf için ortak çıkar alanı yaratılmaya çalışılmıştır. Böylece AB,-müzakere süreci devam eden, üyelik tarihi belirsiz aday ülkeyi, vize serbestisi vaadiyle, iade merkezine dönüştürmeyi göze almıştır. AB göçün dışsallaştırılması amacına uygun olarak göçü sınırları dışında çözmeyi hedeflemiştir. Göçmenlerin iadesi işlemlerinde, ekonomik araçlarını kullanmaktan çekinmeyen AB, birtakım formüllere (1'e 1 gibi) ve sayılara meseleyi indirgeyip, çıkarlar- değerler parametresi ikilemi üzerinden adeta bütünleşmesini test ederek, geleceğini tayin edecektir.

Türkiye'nin de bu sürece AB ile GKA imzalayarak katılması beraberinde tartışmaları getirmiştir. Türkiye, bir yandan tam üyelik hedefli müzakere süreci devam ederken, diğer yandan GKA müzakere sürecini de devam ettirmiştir. Türkiye açısından tam üyelik sonucunda zaten elde edilecek haklar, kısa vade de vize serbestisi koşulluluğu ile karşılanmaya çalışılmıştır. Türkiye, Suriyeli sığınmacılar konusunda geri göndermeme ilkesini benimsemiş ve açık kapı politikasını uygulamıştır. Bu politika sonucunda Türkiye, tahmini üzerinde sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu durumun yarattığı etki, Türkiye'yi kapasitesi üzerinde zorlamıştır. Bu durumun neden olduğu ekonomik yükün paylaşılması sorunu, AB ile kurulacak iş birliğine bağlanmıştır. Ancak Türkiye tarafında vize serbestisi koşulluluğun erozyona uğraması ve taahhüt edilen ekonomik yardımların gerçekleşmemesi göç iş birliği sürecini olumsuz etkilemiştir. Buna bir de Türkiye'nin kapasitesinin üzerinde sığınmacıya ev sahipliği yaparken, AB'nin görece çok daha az sayıda sığınmacı ve mülteciyi kendi sınırlarına yerleştirmesi, ilişkileri GKA üzerinden tartışmalı hale getirmiştir.

23 Eylül 2020 yılında AB Komisyonu tarafından açıklanan Yeni Göç ve Sığınma Paketi, uluslararası partnerlerle çalışma başlığı altında göç, AB çıkarları ve partner ülkelerin çıkarlarının maksimizasyonu üzerine inşa edilen bir alan olduğuna vurgu yapmaktadır. AB, karşılıklı kazanç ortaklığı olarak tabir ettiği göç iş birliği sürecinde partner ülkelere mali ve teknik yardım olmak üzere enerji, tarım gibi alanlarda iş birliğine karşılık, bu ülkelere, sınır yönetimi, geri dönüş ve iade işlemlerinin hassas bir şekilde uygulanmasını beklemektedir.

Bu süreçte AB komşu ülkeleriyle ilişkilerine özel önem atfetmektedir. Bu doğrultuda Türkiye ile AB arasında 2016 yılında varılan mutabakatla, sayıları milyonları bulan göçmene ev sahipliği yapan Türkiye'nin AB ile göç iş birliğinin derin bir birlikteliği ve diyalogu yansıttığı Pakt'ta yansımaktadır. Ayrıca Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin ihtiyaçlarına yönelik mali yardım programının temel ihtiyaçlara cevap vermeye devam ettiği, bazı formlar içinde devam eden ve sürdürülen fonların önemliliği belirtilmiştir.

Ev sahipliği yapan ülkelerin desteklenmesi ve ihtiyaç sahiplerinin korunması başlığı altında, Suriye krizinden etkilenenlere ve ev sahibi ülkelere yardım etmenin önemine

değnilmiştir. Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi sayıları milyonları bulan göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerin, AB'nin Türkiye'deki Mali Yardım Programı ve Suriye krizine yönelik AB Bölgesel Güven Fonu gibi özel enstrümanlar aracılığıyla günlük destekten faydalandıkları belirtilmektedir.¹

Pakt'ta Suriye krizinde sayıları milyonları bulan geçici koruma altındaki Suriyelilere ev sahipliği yapan Türkiye'nin pozisyonu genel ifadelerle yer almaktadır. Suriyeli mülteci krizinin çözümünde önemli bir yer tutan AB mali yardımlarının içeriğinin nasıl olduğu/ olacağı ve hangi şartlarda yapıldığı/ yapılacağı belirtilmemektedir. Yukarıda bahsi geçen birtakım fonlarla mültecilerin desteklendiği belirtilse de bunların uygulanış biçimi ve etkinliğine yer verilmemektedir. Mülteci yükünün adil paylaşımı hususunda, AB'nin mali yardımlarının geleceği, Türkiye- AB ilişkilerin seyrini etkileyen/ etkileyecek hassas konulardan biri olacaktır.

Ekonomik araçlarla, çıkarlar ekseninde, dışsallaştırma uygulamalarıyla çözüm bulunmaya çalışılan mülteci krizine karşılık Türkiye, AB'nin taahhüt ettiği yardımların gerçekleşmediğini savunmuştur. Türkiye, ekonomik yükü daha fazla tek başına kaldıramadığı gerekçesiyle, bünyesinde bulunan tüm sığınmacılara, 2020 yılının ilk aylarında Yunanistan'a olan sınırını açmıştır. Dışişleri Bakanı, GKA'yı askıya aldığını duyurmuştur.² Diğer bir ifadeyle, AB'nin geliştirdiği güvenlik temelli engelleme, önleme ve göçü sınırları dışında çözüme olarak ifade edilebilecek dışsallaştırma süreci, göçmen hareketliliğini durdurmamıştır. AB- Türkiye arasında maliyet- fayda hesabıyla pazarlık konusu yapılan, göç konusunun merkezinde insan olduğu unutulmuştur. Göç konusunun çözümü için çıkarlar üzerinden kurulan zoraki iş birliği süreci uygulamalarının iflas ettiği değerlendirilmesinde bulunabilir.

Türkiye, 18 Mart Mutabakatı'nın (2016), 25 Mart 2021'de düzenlenen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi öncesi güncellenerek devam ettirilmesini talebini AB'ye bildirmiştir. Türkiye, 18 Mart Mutabakatı ile kendisine verilen sözlerin tutulmadığından şikâyet etmektedir.

18 Mart Mutabakatı'nın yürürlüğe girmesinden önce görüşmeler Almanya ve Türkiye arasında gerçekleşmiştir. Müzakere sürecinin tamamlanmasından sonra taraflar göç iş birliği konusunda mutabakata varmışlardır. Böylece Türkiye, AB'ye düzensiz göç edenleri kendi ülkesine kabul etmesi karşılığında, AB'den kendi vatandaşları için vizesiz seyahat hakkı elde etmeyi planlamıştır. Bununla birlikte Türkiye, kendi bünyesine aldığı göçmenlerin ağırlanması için gereken mali yardım hususunu AB'nin taahhütlerine dayandırmıştır. Bunların dışında

¹ European Commission, 2020: 17-19 https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:85ff8b4f-ff13-11ea-b44f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_3&format=PDF (erişim tarihi: 20.12.2020)

² Detaylı bilgi için bkz. Çavuşoğlu: Geri Kabul Anlaşması'mı askıya aldık, DW <https://www.dw.com/tr/%C3%A7avu%C5%9Fo%C4%9Flu-geri-kabul-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-ask%C4%B1ya-ald%C4%B1k/a-49699277> (erişim tarihi: 26.04.2021)

Türkiye, Mart 2021 Zirvesi öncesinde, AB ile tam adaylık müzakere sürecinin yeniden canlandırılması ve gümrük birliğinin güncellenmesi konularının da ele alınmasını istemiştir.

18 Mart Mutabakatı'ndan, Mart 2021'e kadar geçen beş yıllık sürede AB- Türkiye ilişkilerini incelediğimizde, Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestisi sağlanmamıştır. Türkiye'deki göç yükünün paylaşılması hususu mutabakatta belirtilen 6 milyar avroluk yardım bütünüyle aktarılmamıştır. Türkiye'nin AB adaylık müzakere sürecinde yeni başlıklar açılmadığı gibi, süreç tamamen durma noktasına gelmiştir. Diğer taraftan gümrük birliğinin güncellenmesi noktasında somut sonuç elde edilememiştir. Bunun sonucunda Türkiye, AB ile adaylık sürecinin tıkanması nedeniyle, mutabakatı iptal edebileceğini, buna karşılık, AB ise Türkiye'nin bu süreci şantaj kozu olarak kullanmamasını istemiştir. Bu doğrultuda, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Temsilcisi Josep Borrell, Mart 2021'de gerçekleşen Zirve öncesinde mutabakatın önemini vurgulamıştır. Borrell, mutabakata yönelik birçok eleştiri yapılmasına rağmen, mutabakatla düzensiz göçün ve insan ölümlerinin azaldığının altını çizmiştir. Bu doğrultuda Borrell, Zirve de Türkiye ile göç iş birliği sürecine yer verileceğini ifade etmiştir.¹

Çevrimiçi olarak düzenlenen 25 Mart 2021 AB Devlet ve Hükümetleri Zirvesi salgının gölgesinde geçmiştir. Zirve sonucunda yayınlanan bildiri de AB, Türkiye ile olumlu gündemin varlığını vurgulamıştır. AB, Türkiye'nin üyeliği doğrultusunda iş birliğinin karşılıklı yarar temelinde sürdürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bildiri, Türkiye ile ilgili olarak belli başlıklarda konulara yer vermiştir. AB- Türkiye ilişkilerinin temel dinamiği haline gelen koşulsallık bildiriye yansımıştır. Ayrıca AB, göç konusu ile ilgili olarak Türkiye'ye hibe edilmesi planlanan mali yardım konusunu Haziran'da gerçekleşen AB Liderler Zirvesi'ne bırakmıştır.

Türk tarafı, 18 Mart Mutabakatı'nın güncellenerek, uygulamaya devam edilmesini istemiştir. Buna karşın AB'nin göç konusuna yönelik bütüncül olmayan yaklaşımı, bildiriye muğlak ifadelerle yansımıştır. Bu durum Türk tarafında, AB ile son dönemde gerçekleştirilen göç iş birliğinin devamı açısından zayıf girişimler olarak değerlendirilmesine sebebiyet vermiştir.²

Son olarak, Mart Zirvesi'nde sonuçlandırılmayan konular, 25-26 Haziran 2021 AB Liderler Zirvesi'ne bırakılmıştır. Zirve öncesi, Türkiye'deki göçmenlerin ağırlanması için planlanan mali yardımın gerçekleştirilmesi, Türkiye'nin AB adaylığı, AB- Türkiye ilişkilerine

¹ AB- Türkiye Göç Mutabakatı Yenilecek Mi? <https://www.amerikaninsesi.com/a/ab-turkiye-goc-mutabakati-yenilecek-mi/5819766.html> (28.08.2021)

² No: 120, 25 Mart 2021, AB Devlet ve Hükümet Başkanları Mart Zirvesi Sonuçları Hakkında https://www.mfa.gov.tr/no_-120_-ab-devlet-ve-hukumet-baskanlari-mart-zirvesi-sonuclari-hk.tr.mfa (28.08.2021)

daha yumuşak zeminde devam edilmesi ve gümrük birliğinin yenilenmesi gibi konularda beklenti yaratmıştır.¹

Zirve sonuç bildirgesi Türkiye başlığında göç iş birliği ve adaylık süreciyle ilgili olarak şu maddelere yer vermektedir: Bildirinin,

18. maddesinde: “Avrupa Konseyi, Suriyeli mülteciler ve bunlara ev sahipliği yapan Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi ülkelere finansal yardımın devam ettirilmesi hususunda AB Komisyonu’na gereken teklifin yapılmasını tevdi etmektedir.”²

15. maddesinde: “Avrupa Konseyi, Türkiye ile karşılıklı çıkara dayanan birçok alanda koşullara bağlanmış, kademeli, orantılı ve geri döndürülebilir iş birliğine hazır olduğunu vurgulamaktadır.”³ denilmektedir.

Zirve’de AB Komisyonu Başkanı Ursula Von der Leyen, Türkiye’deki mülteciler ve diğer ev sahibi ülkelerle AB arasındaki göç iş birliği sürecinin göstergesi olarak, AB bütçesinden 2021-23 dönemi için 3 milyar avroluk yardım aktarılacağını duyurmuştur.⁴

Zirve’de Türkiye ile ilgili olarak diğer konu başlıkları da dikkate alındığında Türkiye, Haziran’da gerçekleşen Zirve’den somut sonuç elde edilemediğini açıklamıştır. Türkiye, Mart ayından bu yana ilişkilerde gerginliğin düşürülmesine, diyalog ve iş birliğine hazır olmasına karşın, alınan Zirve kararlarını AB’nin oyalama taktiği olarak değerlendirmektedir. Ayrıca bu kararlar Türkiye açısından, irade eksikliğinin tezahürü olarak kabul edilmektedir.

Bu doğrultuda, Türkiye, önerilen mali yardım paketinin Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik olduğunu açıklamıştır. Dolayısıyla Türkiye, bu yardımın kendine yapılmadığını belirtmektedir. Bu kararlar AB, kendi iç güvenliğine ve huzuruna yönelik yatırım yapmaktadır. Türkiye bu ifadeyle, AB göç politikasının dışsallaştırma sürecine devam ettiğini savunmaktadır. Yine Türkiye, AB göç iş birliği sürecinin yalnızca mali boyuta indirgenerek sürdürülmesinin, tarafları çözüme götürmeyeceğini vurgulamaktadır. Türkiye, bu alanda yakın iş birliği sürecinin taraflara yarar sağlayacağını düşünmektedir.

Türkiye son dönemde AB ile ilişkilerde yakalanan olumlu sürecin sürdürülebilmesi için, 18 Mart Mutabakatı’nın kapsayıcı şekilde ve bütüncül olarak güncellenmesini istemektedir. Bu bağlamda Türkiye, AB ile Mutabakat’ın günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde

¹ AB Haziran Zirvesi <https://www.marinedealnews.com/avrupa-birligi-ab-haziran-zirvesi/> (erişim tarihi: 28.08.2021)

² European Council conclusions on external relations, 24 June 2021 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/25/european-council-conclusions-on-external-relations-24-june-2021/> (erişim tarihi: 28.08.2021)

³ European Council conclusions on external relations, 24 June 2021 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/25/european-council-conclusions-on-external-relations-24-june-2021/> (erişim tarihi: 28.08.2021)

⁴ Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı Ara Değerlendirmesi <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-ara-degerlendirmesi-ab-destegi-bolge-deki> (erişim tarihi: 28.08.2021)

düzenlemesinin ve ortak çıkarlara uygun olarak işler hale getirilmesinin önemine değinmektedir.¹

Diğer taraftan zirve kararına yansıyan kademeli, orantılı ve geri döndürülebilir ifadesi, AB- Türkiye ilişkilerini etkileyen/etkileyebilecek önemli detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, AB'ye tam üyelik perspektifinin devam ettirilmesinin önemini vurgulamakta; AB'nin ise, Türkiye'yi belli başlıklarla iş birliğine gidilen imtiyazlı ortak olarak görmeye devam ettiği bilinmektedir. Ancak burada dikkat çeken geri döndürülebilir ifadesiyle, imtiyazlı ortaklık sürecinin de kaygan zemin üzerinde inşa edildiği görülmektedir. Bu görüşü destekler nitelikte, Zirve'nin Türkiye başlığında, Türkiye'nin üyelik süreci ve adaylık statüsü ile ilgili herhangi bir ifadeye yer verilmemektedir. Diğer bir ifadeyle AB, Türkiye'nin üyelik süreciyle ilgili hususa özellikle değinmeyerek, Türkiye'nin üyelik beklentilerini belirsiz bir zamana bırakmıştır. Yine AB- Türkiye göç iş birliğinin somut çıktısı olan GKA'nın yürürlüğe girmesi vize serbestisi koşulsallığı ile ilişkilendirilmiştir. Ancak Haziran 2021 Zirvesi, Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestliği ile ilgili herhangi bir maddeye yer vermemiştir.

SONUÇ

AB'nin Türkiye ile tıkanan müzakere sürecine ivme kazandırılması ve ilişkilerde yeni bir kanal açılması hedefiyle geliştirilen göç iş birliği süreci başarıya ulaşamamıştır. AB kendi iç huzuru ve güvenliğini öncelemektedir. AB'de göçmene- göçe yönelik yapılandırılmış bakış açısı, Türkiye göç iş birliği sürecine yansımıştır. Bu doğrultuda AB, göç sorunun çözümünde aday ülkenin müzakere sürecini yine belirsiz bir zamana ertelemiştir. Kendisine yönelen insan hareketliliğini ise, belli bir ücret karşılığında kendi toprakları dışında çözmeyi planlamıştır. AB son dönem Zirve kararlarıyla, kendi normatif değerlerinin savunuculuğunu yaparken, hatta Türkiye'yi bu değerlere uymamakla suçlarken, kendisinin de göç konusu bağlamında insan haklarını ön plana alan, kapsayıcı ve bütüncül inisiyatifler almadığı görülmektedir. AB, ekonomik gücüyle sorunu çözmeyi planlamaktadır. Şayet, AB etkili ve sürdürülebilir bir göç yönetimi hedefliyorsa, göçün temel bileşenlerini oluşturan kaynak, transit ve hedef ülkeleri biraraya getirmelidir. Tüm paydaşların kendi deneyimlerinin ve sorumluluklarının aktarıldığı bütüncül bir yaklaşımla süreç planlanmalı ve yönetilmelidir. Göç- göçmen konusundaki sorumluluk, doğrudan üçüncü ülkelere atılmamalıdır. Bu ülkelerin alt yapı yetersizlikleri ve mali durumları mutlaka dikkate alınmalıdır. Göç- göçmen konusunun baştan savılırcasına, AB'nin sınırlarındaki komşu ülkelere ücret karşılığında havale edilmesi yaklaşımı sağlıklı

¹ No.226, 25 Haziran 2021, 24-25 Haziran 2021 tarihli AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'ne Kabul Edilen Kararlar Hakkında https://www.mfa.gov.tr/no_226_-24-25-haziran-2021-tarihli-ab-devlet-ve-hukumet-baskanlari-zirvesi-nde-kabul-edilen-kararlar-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 28.08.2021)

değildir. Nitekim göçe- göçmene yönelik kalıcı çözümler getirilmediği, etkili inisiyatifler alınmadığı sürece, akımlar devam edecek ve hâlihazırda kronikleşen sorun gelecekte ağırlaşacaktır. Çözüm konusunda taraflar geç kalmış olacaktır.

AB'nin kontrol ve güvenlik odaklı dışsallaştırma uygulamalarının daha önce Ege'de ve Akdeniz'de yaşanan göçmen ölümlerinde iflas etmesine karşın, AB ısrarla bu politik yaklaşımını ve uygulamalarını sürdürmektedir. Bugün AB'de göçe- göçmene yönelik siyasi tavır değişmemiş ve değişmesi yönünde de ümit bulunmamaktadır. Hatta AB katı sınır kontrollerini arttırmış ve sıkı vize uygulamalarıyla göç yönetimini sürdürmektedir. Dolayısıyla, göç konusu daha uzun yıllar boyunca AB gündemini meşgul etmeye devam edecektir. AB'nin göçe- göçmene bakış açısı değişmediği sürece, göç çalışmalarında geleneksel güvenliğe karşı insani güvenlik tartışmaları güncelliğini ve geçerliliğini koruyacaktır.

Son olarak, son dönem zirve kararlarında özellikle değinilmeyen Türkiye'nin adaylık süreci ise, diğer konuların ön plana çıkarılmasıyla gölgede bırakılmıştır. AB, Türkiye'nin adaylık süreci takvimi, vize serbestisi gibi konuları netleştirmemiştir. Müzakere sürecinde yeni başlıklar açılmadığı gibi yeni başlıkların açılması konusu gündeme dahi gelmemiştir. AB Türkiye'deki insan hakları, demokratikleşme ve hukukun üstünlüğü gibi hususların geliştirilmesini gerekçe göstererek, üyelik takvimini belirsiz bir zamana bırakmaktadır. Gayet karmaşık hale gelen Türkiye'nin adaylık sürecinin nasıl gelişeceğini ve AB ile ilişkilerin nasıl belirleneceğini zaman gösterecektir.

AB, son dönem zirve kararlarında, Türkiye'yi aday ülke konumundan ziyade belirli başlıklarda iş birliğine gidilen imtiyazlı ortak olarak görmeye devam etmektedir. Ancak, Haziran 2021'deki Zirve, ilişkilerde geri döndürülebilirlik ifadesine yer vermiştir. Dolayısıyla Türkiye'ye biçilen imtiyazlı ortaklık statüsünün de sağlam zemin üzerinde inşa edilmediği görülmektedir. Bu ifadeyle anlaşılmaktadır ki, aksi bir durum yaşanması durumunda Türkiye ile ilişkiler de geriye gidişin önü açılmaktadır. Bu ise, ilişkilerin geleceğini olumsuz etkileyebilecektir. Sonuç olarak, tarihsel perspektifiyle düşünüldüğünde tarafların karşılıklı güvensizliği, son dönem yaşanan gelişmeler, göç iş birliğinin başarıya ulaşamaması, göç iş birliğinde Türkiye'de yoğun bir göçmen nüfusun birikmesine neden olmuştur. Türkiye, AB kapılarında Yunanistan ve Bulgaristan'ın hemen önünde bir tampon devlete dönüşmüştür. Ayrıca AB- Türkiye ilişkilerinde vize serbestisinin gerçekleşmemesi, müzakere sürecinin ilerleyememesine eklenerek güven bunalımını ağırlaştırmıştır. Son dönem Zirve kararları, her ne kadar ilişkilerde olumlu havaya atıfta bulunsa da Türkiye'nin beklentilerinin uzağındadır. AB'nin konumu belli konularda Türkiye ile mecburen diyalog kurmayı gerektirdiğinden, AB'nin tutumu da Türkiye ile ilişkisini tam anlamıyla kopartmamaya yöneliktir.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Akgül Açıkmeşe, S. (2011). “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 8(30): 43-73.
- Akkaraca Köse, M. (2014). *Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum*. Derin Yayınları, İstanbul.
- Akkaraca Köse, M. (2015). “Geri Kabul Anlaşması ve Vizesiz Avrupa: Türkiye’nin Dış Politika Tercihlerini Anlamak”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 3(2): 195-220.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2012). “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. G. İhlamur Öner ve A. Şirin Öner (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bartram, D., Poros, M., Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. (Çev. I. Ağabeyoğlu Tuncay), Hece Yayınları, Ankara.
- Baysal, B., Lüleci, Ç. (2015). “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22): 61-96.
- Buzan, B., Weaver, O. (2003). *Regions and Powers The Structure of International Security*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Çorabatır, M. (2018). “Uluslararası Aktörler ve Göç Süreçleri: Bir Vaka Çalışması Olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği”, *Uluslararası İlişkilerde Göç Olgular, Aktörler ve Politikalar*. G. İhlamur Öner ve A. Şirin Öner (drl.). Der Yayınları, İstanbul.
- Demir, Ö. O., Soyupek, Y. (2015). “Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar”. *Global Politika ve Strateji Analiz*, 6(6): 5-34.
- Duruel, M. (2017). “Avrupa Birliği Göç Politikası ve Kitlemel Göç Akınları Karşısındaki Durumu”. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3): 2-12.
- Güleç, C. (2015). “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2): 81-100.
- İçduygu, A., Kristen, B. (2012). “Türkiye’ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi”, *Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya*. A. İçduygu (drl.). İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul.

Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon Güvenlikleştirme Çağı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kaya, A., Kaiser, B. (2018). “Küresel Finansal Kriz, Mülteci Krizi ve İslamofobizm Bağlamında Türkiye- AB İlişkileri”, *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye- AB İlişkileri ATAUM 30. Yıl Armağanı*. S. Baykal, S. Akgül Açıkmeşe, B. Akçay ve Ç. Erhan (drl.) <http://ataum.ankara.edu.tr/30-yil-armagani/> (erişim tarihi: 14.01.2021)

Kümbetoğlu, B. (2003). “Uluslararası Göç, Toplumsal Cinsiyet ve Güvenlik, Küresel Gidişat Değişen Göçmenler ve Göçmenlik”, *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Uluslararası Göç, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik*, A. Kaya, A. Özdoğan, G. Göksu (drl.). Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Mandacı, N., Özerim, G. (2013). “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 10(39): 105-130.

Mercan, S. (2016). “Geri Kabul Anlaşması ve Mülteci Krizi Etkisinde Türkiye- AB İlişkileri”, *Europolitika Dergisi*, 1(2): 12-19.

Miş, N. (2011). “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2): 345-381.

Nas, Ç. (2015). “Türkiye- AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi”. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23(2): 169-186.

Pazarcı, H. (2007). *Uluslararası Hukuk*. Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.

Şemşit, S. (2010). *Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Şemşit, S. (2018). “Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış”. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 25(1): 269-289.

Şen, F. Y., Özkurul, G. (2016). “Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Yeni Bir Değerlendirme”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 86-119.

Şirin Öner, A. (2012). “Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar”, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. G. Ihlamur Öner ve A. Şirin Öner (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.

Weaver, O. (1995). “Securitisation and Desecuritisation”. R. Lipschutz (Ed.), *On Security*, Columbia University Press, New York, 55.

Yılmaz Elmas, F. (2016). *Avrupa Birliği Göç- Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz Elmas, F. (2016). *Avrupa Kapı Duvar Göç Yaklaşımında Söylem- Eylem Tutarsızlığı*. USAK Yayınları, Ankara.

Zorlu, M., Yetim, M. (2020). “Yasa Dışı Göçle Mücadele Bağlamında Avrupa Birliği ve Türkiye Politikalarının Karşılaştırılması”. *Ortadoğu Etütleri Dergisi*, 12(2): 325-347

İnternet Kaynakları

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, “Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı Ara Değerlendirmesi”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-ara-degerlendirmesi-ab-destegi-bolgedeki> (erişim tarihi: 28.08.2021)

Canpolat, H. (2015). “Küresel Göç ve Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, https://www.researchgate.net/publication/291519183_KURESELGOC_VE_TURKIYENIN_GOC_POLITIKALARININ_GELISIMI (erişim tarihi: 09.05.2021)

Cenevre Sözleşmesi, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (erişim tarihi: 19.10.2020)

Council of the European Union, “Conclusions on external relations, 24 June 2021” <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/25/european-council-conclusions-on-external-relations-24-june-2021/> (erişim tarihi: 28.08.2021)

Deutsche Welle, “Çavuşoğlu: Geri Kabul Anlaşması’nı askıya aldık”, <https://www.dw.com/tr/%C3%A7avu%C5%9Fo%C4%9Flu-geri-kabul-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-ask%C4%B1ya-ald%C4%B1k/a-49699277> (erişim tarihi: 26.04.2021)

Euronews, “Alman Başbakan Merkel: Türkiye’nin AB’ye üye olmasını beklemiyorum.”, <https://tr.euronews.com/2021/07/22/alman-basbakan-merkel-turkiye-nin-ab-ye-uye-olmas-n-beklemiyorum> (erişim tarihi: 15.08.2021)

European Commission, “Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a New Pact on Migration and Asylum”, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:85ff8b4f-ff13-11ea-b44f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_3&format=PDF (erişim tarihi: 20.12.2020)

Göç Terimleri Sözlüğü, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (erişim tarihi: 26.01.2021)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri> (erişim tarihi: 02.12.2020)

Hisarlıoğlu, F. (2019). “Güvenikleştirme”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, 24(10): 2-6. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/Guveniklestirme_FulyaHisarlioglu_v.1.pdf (erişim tarihi: 15.01.2021)

MarineDeals News, “AB Haziran Zirvesi”, <https://www.marinedealnews.com/avrupa-birligi-ab-haziran-zirvesi/> (erişim tarihi: 28.08.2021)

Popescu, G. (2014). “Transforming Border Geographies in a Mobile Age”, <http://rfiea.fr/articles/transforming-border-geographies-mobile-age> (erişim tarihi: 19.05.2021)

Voa Türkçe, “AB- Türkiye Göç Mutabakatı Yenilecek Mi?”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/ab-turkiye-goc-mutabakati-yenilecek-mi/5819766.html> (28.08.2021)

TC Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, “Türkiye- AB İlişkilerinin Tarihçesi”, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (erişim tarihi: 20.10.2020)

TC Dışişleri Bakanlığı, “No: 120, 25 Mart 2021, AB Devlet ve Hükümet Başkanları Mart Zirvesi Sonuçları Hakkında”, https://www.mfa.gov.tr/no_-120_-ab-devlet-ve-hukümet-baskanlari-mart-zirvesi-sonuclari-hk.tr.mfa (28.08.2021)

TC Dışişleri Bakanlığı, “No.226, 25 Haziran 2021, 24-25 Haziran 2021 tarihli AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’ne Kabul Edilen Kararlar Hakkında”, https://www.mfa.gov.tr/no_-226_-24-25-haziran-2021-tarihli-ab-devlet-ve-hukümet-baskanlari-zirvesi-nde-kabul-edilen-kararlar-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 28.08.2021)

TC Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (erişim tarihi: 03.12.2020)

Ulusoy, O., “Geri Kabul Anlaşması, AB ve Türkiye”, <https://multeci.net/2013/09/geri-kabul-anlamas-ab-ve-tuerkiye/> (erişim tarihi: 14.01.2021)

Zill-e-Huma MUSTAFA MALIK

Research Scholar (Ph. D), Shanghai University (SHU)
Orcid: 0000-0001-8221-9919

To Fortify China's Soft Power Diplomacy

Abstract: This work is an extension of Policy recommendations on strengthening China's soft power. Although many scholars both Western (International) and Chinese (National) have immensely highlighted soft power diplomacy in several dimensions. This paper argues that China has strong soft power resources, but does not have an effective international media presence to sell its story. Moreover, China lacks a global presence yet as McDonald's, KFC, dollars, and Hollywood have a strong Economy, Culture, and History. Therefore, I propose in this paper that China can enhance its soft power by fast-food chains with Chinese characteristics that I give the name of Chi-Fast and Chinese Film productions with the collaboration of Chinese Film Stars working with other regions in general and BRI countries in specific. By producing Film and video games with Chinese Characteristics (I would name it Chi-Film) and adding other languages and cultures of the regions would appeal a large number of people nonetheless, along with a strong foothold of Chinese Media globally and specifically presence in BRI countries.

Keywords: *Soft power, China, BRI, Chi-Fast, Chi-Film*

The related article has been prepared in accordance with "Research and Publication Ethics".

Genre: Research Article

To Cite: Mustafa Malik, Zill-e-Huma. 2021. "To Fortify China's Soft Power Diplomacy" *DSJOURNAL* 2 (1) (December):32-39

To Fortify China's Soft Power Diplomacy

The inkling of soft power can possibly be marked out back to Mencius, who believed that “righteous causes garner support, while unrighteous causes do not (得道多助, 失道寡助)”. Although, Joseph Nye devised the term “soft power” in a 1990 article in *Foreign Policy*, outlining it as;

“A nation’s ability to co-opt rather than coerce, persuade rather than compel, to set agendas and to attract support. Soft power, for Nye is composed of (1) the appeal of a state’s values, (2) the legitimacy of its foreign policy, and (3) the attractiveness of its culture” (Nye, 1990, 153-171).

Conversely, Chinese scholars disparage Nye’s proclamation that supremacy gushed from the alleged triumph of institutions designed by intrinsic worth suitable well with the Confucian model of governance by moral elites ‘(德治天下)’. Chinese influential and intellectuals are trying to comprehend what China can make sure to escalate its cultural charm ‘(得道多助, 失道寡助)’.

By declaration of President Hu Jintao at the 17th National Congress of 2007, “*The great rejuvenation of the Chinese nation will definitely be accompanied by the thriving of Chinese culture. We must enhance culture as part of the soft power of our country. We will further publicize the fine traditions of Chinese culture and strengthen international cultural exchanges to enhance the influence of Chinese culture worldwide*” (Jintao, 2007). China officially launched its pursuit of cultural soft power’ (文化软实力)’.

During the 18th National Congress of the Communist Party of China in 2014, Xi Jinping remarked,

“We should increase China's soft power, give a good Chinese narrative, and better communicate China's messages to the world” (China Daily, 2014).

China is already disseminating the soft power through customary apparatuses of soft power such as stimulating ‘Chinese language, educational exchanges, media expansion, and pop culture icons’. Moreover, ‘Confucius institutes, Educational exchanges, through other societal and cultural channels, including literature, art, film, music, scholars, sports figures and even through zoo exchanges (Pandas)’. Figures like film director ‘Zhang Yimou’, actor ‘Jackie Chan’, pianist ‘Lang Lang’, professional athletes ‘Yao Ming and Li Na’, ballet dancer ‘Tan Yuanyuan’, and pop singer ‘Jane Zhang’ are off-the-record cultural envoys. However, some of the Chinese academics have further shed light through different narratives.

Chinese Scholars Narrative

Several Chinese Scholars proposed a number of policy recommendations, for instance, Tuo posited the need of China is to create a positive image worldwide and that can happen when China positions itself globally (Tuo [蔡拓], 2010). His argument depicts the importance of Chinese Culture in constructing the state of affairs. Mingwei suggested that China could enhance soft power by building communication system through Chinese Culture, which ought to have a foreign appeal and a methodical tactic (Mingwei[周明伟], 2012).

On the Contrary, Hua argued that China should prepare grounds for soft power development through hard power because significance of a hard power cannot be overlooked therefore, if China obtains support “*for important international events and domestic cultural development*” China will incorporate its influence (Hua[门洪华], 2007).

Moreover, Zhangrun ([许章润], 2016) posited, “*The term ‘culture’ used by government branches is mostly focused on ideological work, which serves state power through historical and political ideologies. Consequently, when the state talks about ‘cultural soft power, cultural engineering, and cultural industry,’ these terms are illustrated with reference to the construction of political legitimacy and nationalism, rather than with reference to civilization and human enlightenment. However, there is overlap between the two concepts and there are no prohibitions between having conversations about them*” (Wilson Center, 2020).

Furthermore, three passages for exercising soft power such as ‘formal, economic, and cultural diplomacies’. He argued that by setting all the nuts and bolts together it would be an ‘integrative model of soft power’ (Li & Worm, 2010, 69).

Moreover, another famous Chinese scholar Xuetong advocated that China could enhance soft power by increasing Political Power. He argued that ‘Political power is the central of a country's soft power’, but he particularized that Cultural strength cannot be understood as soft power. He expounded that both political and cultural power build up soft power. He further explicated, “*China’s comprehensive national power will increase at a higher rate if we use political power, instead of economic power as the foundation for our comprehensive national power*” (Xuetong[阎学通], 2007).

Zhongying in 2014 recommended enhancing Soft power by “Huairou” (mollification) strategy, he strongly recommended using “*Huairou 怀柔 an ancient Chinese ruling strategy*”. He argued that Soft Power notion has been imported from US to China. Hence, the term has been misinterpreted and misrepresented in China subsequently Huairou or in another words’

mollification could solve problems in China's foreign relations because mollification means, "*pacifying and winning the hearts of foreigners through tributary trade*" (Zhongying[庞中英], 2014).

Pei Minxin suggested three points in the support of his argument that soft power is a key to make China stronger. First through political ideology with Chinese Characteristics to balance "*Western society's value system centered on liberty and democracy in order to be fully respected internationally*" second through implementing social bureaucratic reforms, third through innovation from technology to pop culture (Minxin[裴敏欣], 2004).

Likewise, Xueliang highlighted innovation and he argued, "*China's Think Tanks need novel knowledge sources*". By opening symposiums to a large public and reforming, the system of think tanks could be a good approach, however; some topics are politically sensitive so while advising and talking about 'political, economic and military security issues as well as domestic and foreign policy' one needs to be careful. Nonetheless, he asked rhetorically "*What is the point of spending money and building think tanks if everyone simply unswervingly supports, agrees, and follows the existing policy?*" (Xueling [丁学良], 2016)

By building, its own 'knowledge system' (which is a key to having substantial soft power in the international arena) needs to be unique and not colonized by western ideas suggested by Singaporean Professor and Director Zheng Yongnian ([郑永年], 2016) of East Asian Institute, National University of Singapore.

By promoting RMB and improving international negotiation's expertise, as somehow Hu Jiangyun (a researcher at the Development Research Centre of the State Council) proposed in his article "China's soft power room for improvement". He posited although "*the use of RMB in settling bilateral trade has also been on rise, and some neighboring countries and regions have even started to carry out offshore transactions in RMB*" but there is a room for improvement.

Likewise, he argued that China overall with its 'stable currency, improved living standards, and stronger economy and greater ability to deal with crises', has demonstrated a mounting soft power and has acquired international admiration. Nevertheless, China has a lot to do to improve Soft Power. A firm and unswerving base is mandatory in zones such as 'exports, overseas investment, national image building, and international negotiations'. He further declared, "*There is a particular need for intangible and tangible results achieved in these areas to be broadcast outside of its borders. China has been slow in creating a more positive image, despite the fact that it has been involved in developmental work beyond its borders for decades*".

Jiangyun blatantly confessed the discrepancy of Chinese officials and business tycoons' negotiation skills has undercut China's position in 'international trade, investment and cooperation'. Therefore, these underperformances resulted in poor negotiations for instance, 'What starts as an advantageous situation may consequently become the opposite and incur high costs'. The fiascos in the previous dialogs to institute bilateral trade agreements and undertakings is undeniably a feebleness in China's soft power (Jiangyun, 2012).

Discussion & Recommendations

It is undoubtedly challenging to gauge Soft power by nature. Whereas there are a small number of assessable metrics to scale power, China's hard work give the impression to have had diminutive upshot in heightening its favorability. Therefore, it is suggested to enhance its effective media presence globally. Actually, it is a bottleneck preventing overseas audiences from seeing, understanding and interacting with modern China. Although, current efforts have had varying results, for example, CGTN is quite established within Africa but it had its license temporarily revoked in the United Kingdom. Therefore, tailoring the media package and network for each country is a big consideration, whether to collaborate with local organisations like did with Fairfax and ABC (although the Fairfax deal was later scrapped) or by boosting its broadcasters. However, one needs to remember what works in one country may not in another, and what works in one country may not always work.

Moreover, in many countries WeChat app does not function like other international apps such as WhatsApp is almost everywhere, but people cannot install WeChat with that freedom. Because of China's media and internet policies, and the West's active limitation and censorship of Chinese content defines China is fighting an uphill battle.

Although, China has strong soft power assets, including cultural heritage, overseas linkages, an enviable lifestyle, it does not have an online overseas presence to boost it, and in the West, this is actively resisted as well. It is a big barrier, possibly a war of attrition. China cannot get effectively get a foothold into Western platforms, and its own platforms are banned or denigrated (such as Tiktok & WeChat).

China has had Confucius institutions in many countries but also those all well are being scaled back, with universities canceling their relationship. China needs to develop exchange programs with top universities of developing countries not with the west only (American or European Universities) therefore Chinese presence as students in other societies will also help to disseminate Chinese culture also strengthen soft power.

In some ways, China is probably more looking at salvaging what overseas influence it can have rather than growing it. It has been heightened during the pandemic under the pretext of 'combatting misinformation' but it existed before the pandemic nonetheless pandemic just triggered the anti-sentiment. Chinese media outlets were flagged as 'State controlled' organisations on Western platforms before COVID19, including Twitter and YouTube. In addition, even before COVID, there were regular measures by those companies to remove users flagged as Chinese 'bots' or influence operations.

To sum up, in my opinion, soft power is not as powerful as people think it is, I think soft power follows hard power. If you have the hard power, you can dictate the environment that soft power works in. Soft power in many ways can be just seen as 'who controls the narrative' like Edward Said proposed and in the case of the US we already have witnessed.

Nonetheless, to enhance China's soft power I further suggest that China does not have a global presence yet as McDonald's, KFC, dollars, and Hollywood has despite having strong Cuisine culture and history. Therefore, China can enhance its soft power by introducing a fusion of Fast and Chinese food(I would suggest Chi-Fast), and teamwork of Chinese Film Stars with other countries Film making industries(I would name it Chi-Film) and introduce multi-cultural movies with the addition of other languages alongside the Chinese language would interest the people all over the world.

References

- China Daily. 2014. China to promote cultural soft power, https://www.chinadaily.com.cn/china/2014-01/01/content_17208354, accessed 24 March 2021.
- Hua, M.H. (2007). *China Soft Power Evaluation Report*, China Academic Journal, International Observation No. 2. 中国软实力评估报告, China Academic Journal, 国际观察 2007年第 2期
- Jintao, H. 2007. “Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in All”, Report to the 17th Party Congress, 15 October 2007, <http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm>, accessed 1 March 2021.
- Jiangyun, H. 2012. “*China’s Soft Power: Room for Improvement*”, China Academic Journal Electronic Publishing House, China Daily.
- Li, X. & Worm, V. 2010. “*Building China’s Soft Power for a Peaceful Rise*”, Journal of Chinese Political Science/Association of Chinese Political Studies, p.69.
- doi: 10.1007/s11366-010-9130-2.
- Mingwei, Z. 2012. http://www.china.com.cn/v/18da/201211/09/content_27060351, http://www.china.com.cn/news/zhuanti/lundun/201203/27/content_25036318.htm, http://news.china.com.cn/201506/11/content_35795349.htm accessed 20 Apr. 2021.
- Minxin, P. (2004). "Soft Power" Is Also the Basis of a Powerful Country, People's Daily Online, “软实力”也是强国之本, 裴敏欣, 人民网—“软实力”也是强国之本, 2004年 04月16日
- Nye, J.S. 1990. “*Foreign Policy*”. 80, Twentieth Anniversary, pp. 153-171. <https://doi.org/10.2307/1148580> accessed 20 April 2021.
- Tuo, C. 2010. “*Reflections on the International Orientation of Contemporary China*”, China Academic Journal, 当代中国国际定位的若干思考.
- Wilson Center Reports, 2020 “*Scholars and Media on China’s culture soft power*”, China and the Wilson Quarterly, <http://www.wilsoncenter.org/> accessed 25 March 2021.

- Xuetong, Y. 2007. "The Core of Soft Power is Political Power", https://news.xinhuanet.com/world/2007-05/23/content_6139900.htm, accessed 20 March 2021 软实力的核心是政治实力, 软实力的核心是政治实力.
- Xueliang, D. (2016). 郑永年：中国为什么没建立起自己的知识体系？ 改革前瞻 共识网—在大变革时代寻找共识, 中国的智库：智枯和智源 FT中文网.
- Yongnian, Z. (2016). Why didn't China establish its own knowledge system? Looking for consensus in an era of great change, China's think tank: Zhikuo and Zhiyuan FT Chinese. 郑永年：中国为什么没建立起自己的知识体系？ 郑永年：中国为什么没建立起自己的知识体系？ 改革前瞻 共识网—在大变革时代寻找共识.
- Zhangrun, X. 2016. <http://www.ftchinese.com/story/001066321?full=y&archive>, accessed 20 Apr. 2021.
- Zhongying, P. (2014). *China's Diplomacy, "Huairou" Is More Reliable Than Soft Power*. Comment Global. 庞中英：中国外交，2014，“怀柔”比软实力更靠谱, 庞中英：中国外交，“怀柔”比软实力更靠谱_评论_环球网

Oğul TUNA

University of California, Irvine
ORCID: 0000-0003-4048-847X

Ermenistan’da Aşırı Sağ Vesayet: Taşnaklar ve Karabağ Klanı İttifakı Paşinyan’a Karşı

Özet

“Karabağ klanı” ve Taşnak Partisi arasındaki ittifak 1990’lı yıllardan 2018’e dek Ermenistan’ı yönetmiştir. Taşnaklar, aşırı milliyetçi-ırkçı söylemleri ve örgütü, “Karabağ klanı” ise oligarşik yapısı sonucu elde edilen kaynaklarla bu birlikteliği desteklemektedir. Fakat bu yapı, 2018 yılındaki “Kadife Devrim” ile sarsılmış, yeni Başbakan Paşinyan ve hükûmeti doğrudan bu grupları hedef almıştır. Paşinyan, meşruiyetini artırmaya çalışırken popülist milliyetçiliğe yönelmiş fakat İkinci Karabağ Savaşı’nın barışçıl politikalara yönelmiştir. Bu sebeple “Karabağ klanı” ve Taşnak ittifakı, Azerbaycan ve Türkiye ile müzakerelere ve Paşinyan iktidarına karşı harekete geçmiştir. Bu çalışma, Paşinyan ile karşısındaki ittifakın dinamiklerini ve tarihî arka planını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ermenistan, Dağlık Karabağ, Paşinyan, Taşnak, Güney Kafkasya

İlgili makale “Araştırma ve Yayın Etiğine” uygun olarak hazırlanmıştır.

Tür: Araştırma Makalesi

Kaynak Gösterim: Tuna, Oğul. 2021. “Ermenistan’da Aşırı Sağ Vesayet: Taşnaklar ve Karabağ Klanı İttifakı Paşinyan’a Karşı” *DSJOURNAL* 2 (2) (Aralık): 40-57

Oğul Tuna

University of California, Irvine
ORCID: 0000-0003-4048-847X

Abstract

The alliance between the “Karabakh Clan” and the Dashnak Party ruled over Armenia from the 1990s to 2018. The Dashnaks supports this alliance with their ultranationalist-racist discourse and organization, while the "Karabakh clan" contributes it with the resources they extracted with their oligarchic connections. However, this alliance was shaken by the “Velvet Revolution” in 2018, and the new Prime Minister Pashinyan and his government directly targeted these groups. While trying to increase his legitimacy, Pashinyan adopted populist nationalism, and subsequently the peaceful policies, following the Second Karabakh War. For this reason, the alliance between "Karabakh clan" and the Dashnaks acts against the negotiations between Armenia with Azerbaijan and Turkey, and against the Pashinyan government. This work investigates the dynamics between the alliance and Pashinyan, and its historical background.

Keywords: *Armenia, Nagorno-Karabakh, Pashinyan, Dashnak, South Caucasus*

The related article has been prepared in accordance with "Research and Publication Ethics".

Genre: Research Article

To Cite: Tuna, Oğul. 2021. “Ermenistan'da Aşırı Sağ Vesayet: Taşnaklar ve Karabağ Klanı İttifakı Paşinyan'a Karşı” *DSJOURNAL* 2 (2) (December):40-57

Ermenistan'da Aşırı Sağ Vesayet: Taşnaklar ve Karabağ Klanı İttifakı Paşinyan'a Karşı

Azerbaycan ordusunun Eylül 2020'deki karşı saldırısıyla Güney Kafkasya'da yeni bir statüko ve güvenlik vaziyeti meydana gelmiştir (Iskandarov ve Gawliczek 2021a, 92). Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, iç veya dış şartların zorlamasıyla, bu durumu rakiplerinden erken kabul etti.¹ 2018'deki "Kadife Devrim" in ardından iktidara gelen Paşinyan, savaş öncesinde, ülke içinde ve uluslararası kamuoyuna verdiği mesajların aksine kısa sürede popülist milliyetçiliğe savrulmuştu. Fakat yenilginin ardından farklı nedenlerle Azerbaycan ve Türkiye ile yakınlaşmayı, ilişkilerin normalleşmesini ve galip tarafın barış teklifini kabul etmeye yöneldi. Böylece bölgenin on yıllardır ihtiyaç duyduğu barış ve hazır ortamına kavuşması için harekete geçen aktörlerden birine dönüştü.²

Ermenistan içindeki ve dışındaki Ermeni aktörler, yekpare bir zihniyetin öznelere ve takipçileri, tek bir bütünün parçaları gibi algılanmaktadır. Fakat hem diaspora içerisinde hem de Ermenistan devleti sınırlarında pek çok tarihî, kültürel ve siyasî etmen sebebiyle farklı görüşler ve hareketler bulunmaktadır. Bu ayrım ve farklılık, Azerbaycan'ın İkinci Karabağ Savaşı'ndaki galibiyeti ertesinde daha da belirginleşmiştir.

Geçmişte 1990'lı yıllarda Ankara ve Bakü ile ilişkileri asgarî düzeyde normal tutmaya çalışan Cumhurbaşkanı Levon Ter-Petrosyan'ı destekleyen Paşinyan'ın bu politikası ülke içerisinde aşırı milliyetçi ve oligarşik yapıların tepkisini çekmektedir. Bu yapıların kurduğu koalisyon, 1998 itibarıyla Ermenistan'ı yirmi yıl boyunca yönetmiş "Karabağ klanı" ve tarihî Taşnak Partisi'nin Ermenistan kolu³ tarafından yönetilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle Paşinyan'ın popülist milliyetçiliğe yönelişini ve 44 günlük İkinci Karabağ Savaşı'nda alınan ağır yenilginin iktidara etkisi işlenecektir. Nitekim Paşinyan, yenilgiyi izleyen dönemde çok sayıda suikast iddiası ve askerî muhtıra ile karşı karşıya kalmış; kendisinin harladığı yayılmacı ve milliyetçi söylem siyasî rakiplerine yaramıştır. İkinci bölümde Paşinyan iktidarıyla beraber Azerbaycan, Türkiye ve Ermenistan arasındaki barış

¹ Ermenistan'da İkinci Karabağ Savaşı yenilgisini izleyen 2021 krizi üzerine yazdığım düşünce yazılarında Paşinyan'ı "Kremlin'in esiri" olarak nitelendirmişim (Tuna 2021a; Tuna 2021b; Tuna 2021c). Hâlen benzer görüşte olmama rağmen hem dil hem içerik yönünden aşırı ve erken davrandığımı itiraf etmeliyim. Paşinyan, 2021 yılı boyunca siyaseten hayatta kalmak için ne gibi iç ve dış manevralarda bulunulabileceğini gösterdi. Azerbaycan ve Türkiye ile yakınlaşma siyasetini -kendisi ve süreç adına- sorunsuz devam ettirebilirse yakın dönemin önemli siyasî isimlerinden biri hâline gelebilir.

² Genel olarak Ermenistan dış politikasında, özel olarak Dağlık Karabağ krizinde, birincil etmen iç siyasettir. Ülkenin Birinci Cumhurbaşkanı Ter-Petrosyan'dan bu yana asıl mevzu Karabağ olmuştur (Gasparyan 2019). Türkiye'ye Ermeni Soykırımı'nı tanıma siyaseti, Koçaryan'ın Ermeni Devrimci Federasyonu (EDF ya da *Daşnaklar*) ittifakıyla iktidara gelmesi sonrası bir dış politika önceliği olmuştur (Panossian 2001, 155).

³ Ermenistan'da konuşulan Doğu Ermenice kurallarına riayet edersek Türkiye'de "*Taşnak*" Partisi olarak bilinen EDF'nin Ermenistan kolu için aslında "*Daşnak*" demek gerekir. Fakat Batı Ermenicesinin etkisiyle Türkçede tarihî kullanım "*Taşnak*" olduğu için metnin geri kalanında bu ifadeyi kullanacağım.

müzakerelerine karşı hareket eden “Karabağ klanı” ve Taşnaklar arasındaki ittifakın arka planı ve sebepleri işlenecektir. Son bölümde ise 2021 sonbaharında Paşinyan hükûmetine, barış ve normalleşme sürecine karşı bayrak açan bu ittifakın eylemleri ve söylemleri analiz edilecektir.

Savaşa Giden Yol: Paşinyan'ın Sistem Karşıtlığından Popülist Milliyetçiliğe Yönelişi

Paşinyan'ın siyasî mücadelesi ve aktivistlik kariyeri erken tarihlerde başladı. 1995'te, henüz 20 yaşındayken, siyasî görüşleri sebebiyle üniversiteden kovulup gazetecilik kariyerine adım attı (TASS 2021). 2004'te arabasına bomba yerleştirildi. 2006'da kurduğu “Alternatif” isimli girişim ile “Karabağ klanı” liderleri Robert Koçaryan ve Serj Sarkisyan'ın istifasını istedi. 2008 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde eski Cumhurbaşkanı Levon Ter-Petrosyan'ı destekledi fakat yenilginin ertesinde muhalif lider olarak sahaya indi. On eylemcinin ölümüyle sonuçlanan 1 Mayıs gösterilerinin ardından hakkında tutuklama emri çıktı. 2009'da kolluk kuvvetlerine teslim oldu, yedi hapis cezasına çarptırıldı fakat 2011 yılında çıkan afla salıverildi (TASS 2021).

2013'te kurduğu “Sivil Sözleşme” ile Ter-Petrosyan'dan ayrılan (Bedevian 2014) ve Ermenistan'daki ilk üç cumhurbaşkanı ile müesses nizama karşı mücadele vermeyen Paşinyan için dönüm noktası 2018 yılı oldu. Dönemin Cumhurbaşkanı Sarkisyan'ın iktidarını uzatmak adına giriştiği anayasa değişikliği ve seçim mühendisliği Paşinyan ve destekçilerinin “Benim Adımım” İttifakıyla karşı karşıya geldi. Ermenistan'daki kronik yolsuzluk sorunu (Feldman ve Alibašić 2019) ile iktidar hırsına karşı direniş gösteren eylemcilerin talebi, Sarkisyan'ın 23 Nisan'da istifasıyla karşılanmış oldu. “Kadife Devrim”in simgesi hâline gelen Paşinyan, Mayıs 2018'de iktidara geldi. Paşinyan'ın bu zaferi aynı zamanda Sovyet dönemi elitlerinin iktidarının sonu anlamına geliyordu (Zolyan 2018).

Paşinyan'ı iktidara taşıyan önemli faktörler arasında, İkinci Karabağ Savaşı sonrasındaki süreçte yara alacak liderlik karizması da vardı (Ishkanian 2018, 271-271). On yıllık aktivist kariyeri ve siyasî mücadelesinden de beslenen bu karizma “Kadife Devrimi”n gidişatı izleyen ilk seçimde oyların %70.44'ünü almasıyla sonuçlandı (Ermenistan Merkezî Seçim Komisyonu 2019, 108). Paşinyan'ın zaferi, karar alma mekanizmalarında Hermann modeline göre “hükûmeti[n] istediği doğrultuda yönetebilecek kadar güçlü olan baskın lider”in gelişini müjdeliyordu (Güleç 2018, 88). Fakat bağımsızlığından bu yana Ermenistan'ı tahakkümü altına almış güçlerin, yani oligarşik yapının merkezindeki “Karabağ klanı” ile aşırı milliyetçi-ırkçı siyasî grupların ittifakının, yeni başbakanı dönüştürmek zorunda bırakacağı bir gerçekti.

Bu değişim kısa sürede gerçekleşti. İlk “yurtdışı gezisini” Dağlık Karabağ'a yaptı (Ermenistan Cumhuriyeti Başbakanı 2018). Bu durum Paşinyan için bir nevi zorunluktan doğmuştu, nitekim 20 yıldır ilk defa Ermenistan'da Karabağlı olmayan biri yönetime gelmişti (Broers 2018). Ağustos 2019'daki Dağlık Karabağ “gezisinde” ise *miatsum* (birlik) kelimesini telaffuz etmesiyle popülizme oynamaya ve ülke içerisinde güçlü olan aşırı milliyetçi-ırkçı kesime seslenmeye başladı (De Waal 2021, 4). Elde ettiği güçten etkilenen ve ülke içerisinde baskı unsurlarını eline almaya meyleden Paşinyan, 2020 Münih Güvenlik Konferansı'nda Güney Kafkasya hususunda kendisine umut bağlayanları boşa çıkardı. 2007'den beri müzakerelerin temeli olan Madrid Prensiplerini tek taraflı değiştirip aşırılıkçı taleplere başvurdu (Gamaghelyan ve Rumyantsev 2021, 3). Devrim ve yenilik sloganıyla iktidara gelen Başbakan, böylece meşruiyetini artırmaya ve zaten günlük çatışmaların devam edegeldiği bölgede fay hatlarıyla oynamaya başladı.

Zaten genç ve deneyimsiz bir kadro ile yola çıkan; Rusya'ya askerî, siyasî ve iktisadî yönden sıkı sıkıya bağlı bir ülkeyi yöneten, aşırı milliyetçi bir yapıda demokrasi ve barış söylemlerini uzun süre devam ettirerek tek başına ayakta kalması zor bir durumdu (Gamaghelyan ve Rumyantsev 2021, 6).¹ Öte yandan yapısal sorunlarla boğuşan, ekonomisi çifte şokla sarsılan (Dünya Bankası 2021) Ermenistan'da popülizm ve milliyetçiliğe sarılmak rasyonellikten uzak ama anı kurtaracak bir çözümdür. Bu politikanın bir çıktısı da revizyonist dış politikadır (Jenne 2021). Ermenistan yönetimi, ordusu ve kamuoyunun kavramakta zorlandığı ise karşı tarafta Azerbaycan'ın kaynaklarını ustaca değerlendirdiği ve yıllar içinde² askerî üstünlüğü aşamalı olarak ele geçirdiğidir (Iskandarov ve Gawliczek 2021b).

Fakat Paşinyan için asıl yıkım 9 Kasım 2020 tarihinde Rusya'nın garantörlüğünde ve Azerbaycan ile imzalanan Ateşkes Anlaşması ile gelmeye başladı. Ateşkesin akabinde Ermenistan'da protestolar patlak verdi. Şubat 2021'in sonunda ordu ile girdiği söz düellosu ve görevden alma krizi, üst düzey generallerin verdiği askerî muhtıra ile sonuçlandı.³ 1 Mart itibarıyla binlerce gösterici muhalif Erivan'da bir araya geldi (Demidova 2021). Başbakan, 20 Haziran'da erken seçim düzenleneceğini ilan etti ve oyların %53.95'ini aldı (Ermenistan

¹ Ermeni yorumcular, genellikle “Kadife Devrim” sonrası hayata geçmeyen sözler ve İkinci Karabağ Savaşı'ndaki yenilgi için dış faktörlerin etkisine vurgu yapıyorlar (Zarifian 2021). Ermeni milliyetçiliği tarihsel olarak, paradoksal biçimde, dış güçlere bağımlılık göstermiştir (Panossian 2006, 189-194).

² Eski EDF üyesi, Ter-Petrosyan'ın sağ kolu ve 1993-1994 yıllarında Ermenistan Dışişleri Bakan Yardımcılığı yapmış Jirair Libaridian, İkinci Karabağ Savaşı'nın ertesinde on yıllar öncesinde durumun Azerbaycan lehine gelişmeye başladığını ve Ermeni tarafının bunu görmezden gelerek banıya yanaşmayarak hata ettiğini söylemiştir (Parev TV 2020).

³ Ermenistan ordusu da Koçaryan-Sarkisyan yönetimleri altında, siyasî yolsuzluğun bir uzantısı olarak ve hemşehricilik etkisiyle “Karabağlılaştı” (Kuznetsov 2021). Bu sürecin çekirdeğini Azerbaycan topraklarını işgal eden “DK Savunma Ordusu”nun askerleri oluşturdu. Şubat 2021 muhtırası ve darbe girişimi iddialarının bu çerçevede okunması gerekiyor.

Merkezî Seçim Komisyonu 2021). Tarihî bir yenilgiyle anılan Paşinyan, yine tarihî bir biçimde meşruiyetini ve tabanını koruyarak makamında kaldı.

Ancak Mart ayından itibaren Paşinyan karşıtı cepheyi birleştiren iki grup var ki iktidara ve onun “[Azerbaycan ve Türkiye’ye] teslimiyetçi politikalarına” (Saribekian 2021) karşı mücadele etmeye devam ediyor: Eski Cumhurbaşkanı Koçaryan’ın liderliğindeki *Hayastan* (Ermenistan) ittifakı ve Taşnak Partisi.

Geçmişten Bugüne Taşnak ve “Karabağ Klanı” İttifakı

Paşinyan’a yönelik eleştiri ve ağır ithamların temelinde, Ermenistan Başbakanı’nın Azerbaycan ile barış ve Türkiye ile “normalleşme” siyaseti yatıyor. Paşinyan’ın aldığı yenilgi, giydiği popülist ve yayılmacı kıyafetten soyunmasına yol açtı. Ermenistan’da önce suikast (Reuters 2020) ve sonra darbe tehdidiyle karşılaşması, yine de “barış değil ama savaşızsızlık ihtimaline” oy veren Ermeni toplumu (Tuna 2021b) nezdinde meşruiyetini koruyabilmesi, bu pragmatik ve rasyonel politikaya yönelmesine yol açtı.

Paşinyan’ın Ağustos 2021 sonu itibariyle verdiği normalleşme mesajlarından daha önemli olanı “Artsah” Cumhuriyeti’nin kuruluşunun otuzun yıldönümünde yaptığı açıklamaydı: “Ekonomik ve bilimsel ilerleme için uygun koşullar sağlanmadıkça yirmi birinci yüzyılda ulusların hayatta kalamayacağını, rekabetçi olamayacağını ve gelişemeyeceğini iyi anlıyoruz. Bu yüzden dış çevrenin istikrarı ve kalıcı barış bölgedeki bütün halklar için gerçekten de bir zorunluk hâline geliyor (Ermenistan Cumhuriyeti Başbakanı 2021)”¹

Ermenistan Parlamentosu’nda gerilimin yüksek olduğu haftalar sonunda *Hayastan* lideri Koçaryan ile Meclis Başkan Yardımcısı ve Taşnakların Ermenistan kolunun liderlerinden İşhan Sağatelyan, Paşinyan’a ve “Ermenistan’ın Türkleştirilmesine” (Sputnik Armeniya 2021a) karşı “direniş” çağrısı yaptı. Aşırı milliyetçi-ırkçı siyaset ile oligarşik yapılanmanın kol kola girdiği bu ittifakın kökleri aslında 1990’ların sonuna dayanıyor.

Osmanlı İmparatorluğu’nda meskun Ermenilere özerklik, federalizm ve adem-i merkezîyetçilik (Berberian 2019) vaadiyle yolan çıkan EDF, 1890’da Tiflis’te kurulmuştu. Zaman içerisinde sosyalist ve milliyetçi ideolojilerin etkisi, propaganda ve terör aygıtlarıyla İran, Rusya ve Türkiye topraklarındaki ihtilal hareketlerine katılan Taşnaklar (Berberian 2012), 1921’de Sovyetler Birliğinde yasaklanmalarının ertesinde (Arkun 1994) Ermeni diasporası içerisinde hakim siyasî örgüt hâline geldiler. Soğuk Savaş süresince Sovyetlerle ve komünizmle mücadeleye girişen Taşnaklar, ABD ile yakınlaştılar (Nalbantian 2013).

¹ Çeviri daha önce, yine tarafımdan, Ermenistan-Türkiye normalleşmesinin irdelendiği şu düşünce yazısında yayımlandı (Tuna 2021c).

Ermenistan'ın tekrar bağımsızlığını kazanması ile legalleşen EDF, seçim usulsüzlükleriyle anılan ilk Cumhurbaşkanı Ter-Petrosyan döneminde yasaklandı (1994) (Human Rights Watch 1997). Taşnaklar ve Ter-Petrosyan arasındaki mücadele genç cumhuriyetin ilk on yılına damgasını vurdu (Coyle 2021, 67-69). Bu mücadele, diaspora ile Ermenistan arasındaki çıkar ilişkilerinden Ter-Petrosyan'ın Azerbaycan ve Türkiye'ye yönelik politikaları, ülkedeki siyasî atmosferden Birinci Karabağ Savaşı'na pek çok farklı alana yayılmıştı. EDF'ye yönelik yasağın gerekçesi ise dünyanın farklı ülkelerine yayılan EDF'nin dış bağlantılı ve dışarıdan finanse edilen bir siyasî yapı sayılmasıydı.

Ter-Petrosyan için 1990'lı yılların ikinci yarısı oldukça zorlu geçti. Savaş ve reformların yetersizliği sonucu ekonominin kronik sorunlarının derinleşmesi, Ter-Petrosyan'a yönelik tepkilerin başlıca sebebiydi. Yönetime yönelik başlıca tepki komünistlerden ve Taşnaklardan geliyordu (Ferguson 1996, 14). Yoksullukla bağlantılı göç ve buna eklenen demokratik sorunlar genel memnuniyetsizliği artırdı. Ter-Petrosyan 1998'e gelindiğinde halkın desteğini kaybetmişti (CSCE 1998, 3). Fakat iktidardan düşmesine sebep olan asıl gelişme, Karabağ meselesinde Azerbaycan ile uzlaşmaya yakın bir tutum benimsemesi oldu (Gasparyan 2019, 237-238). Ter-Petrosyan, 1998'de istifa etti. Devamında seçimi Taşnakların da desteğini alan Koçaryan kazandı (CSCE 1998, 9).

Aslında Koçaryan-Taşnak ittifakı 1992'de başlamıştı. Koçaryan, EDF'nin de desteğiyle 22 Aralık 1994'te *de facto* Dağlık Karabağ (DK) rejiminin cumhurbaşkanı seçildi (Coyle 2021, 86). 4 yıl sonra Ermenistan'da iktidara gelen Koçaryan, müttefiklerini kısa sürede memnun etti: Hapisteki Taşnak üyeleri tahliye edildi, Aralık 1994'te kapatılan parti gazetesi *Yerkir* (Ülke) yayın hayatına döndü ve EDF tekrar legalleşerek hükûmet ortağı oldu (CSCE 1998, 23).

Koçaryan'ın hızlı yükselişiyle kısa süre içerisinde "Karabağ klanı" adı verilen elitler ve oligarklar arası çıkar grubu Erivan'da etkisini göstermeye başladı (Astourian 2000, 47-48). DK rejimi içerisinde güçlendikten sonra Erivan'a sızrayan ve burada nüfuz kazanan "Karabağ klanı" başta Koçaryan ve Sarkisyan, DK Başbakanlığından Ermenistan Savunma Bakan Yardımcılığına terfi eden (1998) Leonard Petrosyan, Ermenistan Başbakanlık Danışmanı Andranik Margaryan gibi isimleri içeriyordu. (Panossian 2001, 155). Bu grubu dengeleyen dönemin başbakanı ve güvenlik elitinin 1999'da suikaste uğramasıyla "Karabağ klanı" Ermeni siyasetinde gelecek 20 yıl boyunca hakim güç hâline geldi (Panossian 2001, 155). Bu durum ülke siyasetinde *Hayastantsi* (Ermenistan Ermenisi) ve *Ğarabağtsi* (Karabağ Ermenisi) şeklinde bir bölünme doğurdu (Panossian 2001, 156). Ermenistan'ın DK rejimi ve işgal arazileri üzerinde söz sahibi düşüncesi zaman içerisinde yaygınlaşırken aslında hakikat, bu durumun

tersiydi. “Karabağ klanı”, Ermenistan üzerinde hakimiyetini pekiştirirken asimetrik bir ilişki kurmadı; karşılıklı bağımlılığa dayanan ve iki siyasî yapının birbirini araçsallaştırdığı bir ilişki tesis etti (Kopeček 2019).

Taşnaklar, “Karabağ klanının”, özellikle de Koçaryan’ın desteğini hiç unutmadılar (Babayan, 2019). Parti’nin Ermenistan kolu en parlak dönemini Koçaryan iktidarında, 2007 yılında %5’lik barajı aşip Parlamento’da 16 koltuk aldığında yaşadı. Tekrar hükûmet üyesi oldular. Ermeni halkının belleğinde vesayetle ve yolsuzlukla özdeşleyen Sarkisyan’ın Cumhuriyetçi Partisi’nin (Feldman ve Alibašić 2019, 423) küçük ortağı oldu (Babayan 2019). Ter-Petrosyan sonrası tekrar legalleşen ve 1999 itibarıyla seçimlere tekrar katılma hakkı kazanan EDF 2017’ye dek milletvekili çıkarıp parlamentoda temsil edilebildi. Parti’nin bugüne dek aldığı en yüksek oy oranı %13.16 idi, 16 milletvekili çıkarabildi (2007) (OSCE 2007).

Koçaryan’dan görevi devralan Sarkisyan da Taşnaklarla ittifak politikasını devam ettirdi. Fakat bu dönem iki grup arasındaki ilk ve sert görüş ayrılığı, hatta kopuş yaşandı. Taşnaklar, “Karabağ klanının” diğer lideri Sarkisyan ve Türkiye’de Abdullah Gül dönemlerindeki yakınlaşma siyasetine karşı harekete geçmiş ve Sarkisyan’ı protesto etmişlerdi (RFE/RL 2009). EDF, 2012-2013 parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Sarkisyan’a açık destek vermedi (News.am 2013; Sargsyan 2013, 4). Fakat sonraki seçimlerde (2017-2018) Sarkisyan ve Taşnak ittifakı tekrar tesis edildi ve galip gelindi (Remler 2020, 10). Taşnakların ABD’deki yayın organlarından *Armenian Weekly*’e¹ göre “Kadife Devrim” patlak verince Sarkisyan koalisyonunu terk ettiler ve Paşinyan’ı desteklediler (Piligian 2021).

Duygular ve Çıkarlar: Aşırı Milliyetçi Oligarşik Yapı Barış İhtimaline Karşı

İkinci Karabağ Savaşı’nda Azerbaycan’ın yenilgisi dünyanın geri kalanında savaş çalışmalarının en önemli güncel konusu hâline gelmektedir (Iskandarov ve Gawliczek 2021a). Öte yandan savaş ve ardından gelen siyasî-diplomatik süreci açıklamak için sosyal bilimlerin pek çok farklı disiplininin yararlanılabilir. Savaşın Ermenistan siyasî sahasında yarattığı yıkım, Paşinyan hükûmetini suikast ve darbe iddialarıyla sarsmış, ülke içerisinde aşırı milliyetçi ittifakın oluşumuna ve güçlenmesine yol açmıştır.

Bu ittifak, söylemsel olarak Taşnakların, ekonomik ve siyasî yönden “Karabağ klanının” mirasına dayanmakta. EDF üyeleri ve başta Koçaryan olmak üzere hatırı sayılır desteğe sahip liderler, Haziran 2021 ayında aldıkları yenilgiye rağmen Paşinyan’a siyasî baskı

¹ *Armenian Weekly*, 1899’da kurulan yayıma devam eden en eski Ermenice gazete *Hayrenik*’in İngilizce edisyonu olarak 1934’te *Hairenik Weekly* olarak diasporanın önemli merkezlerinden Watertown, Massachusetts’te yayıma başladı (*Armenian Weekly*).

uygulamaya devam etmekte, Başbakan'ı istifaya çağırmakta ve Güney Kafkasya'da on yıllar sonunda barış ve refaha yol açabilecek müzakereleri karşı durmaktadırlar.

Bu zıtlığın ilk göze çarptığı nokta “Kadife Devrim” ertesinde başlatılan yolsuzluk soruşturmaları oldu. Yolsuzluk aktivizminden gelen Paşinyan “Devrim” süresince verdiği sözleri tutarak, Koçaryan-Sarkisyan iktidarında ön plana çıkan siyaset, bürokrasi ve askeriye figürlerini hedef aldı. İddialar Rus devlet şirketi Gazprom'a ait Gazpro Armeniya 'ya kadar uzanıyordu (Batashvili 2019, 8). Paşinyan'ın zaferini sükunetle onaylayan Kremlin, bu soruşturmalara karşı sessiz kalmadı. 31 Temmuz 2018'de Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Koçaryan'ı ile eski Ermeni Genelkurmay Başkanı, dönemin Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Genel Sekreteri Yuri Haçaturov'u hedef alan soruşturmaları açıkça eleştirdi (Batashvili 2019, 9).

Bugün hâlen devam eden birtakım soruşturmanın yanında, mevzubahis oligarşik yapılanmanın Paşinyan iktidarına karşı beklediği koz, Kasım 2021'de elde edildi. Azerbaycan'ın zaferi ertesinde sokak gösterileri patlak verdi.

Paşinyan karşıtı ittifak, ülkedeki yolsuzluk ve rüşvet ağlarının boyutlarını da gözler önüne sermekte. Taşnaklar, henüz İkinci Karabağ Savaşı patlak vermeden önce, daha 23 Eylül 2020'de, iki muhalefet partisiyle birlikte Paşinyan'a istifa çağrısında bulunmuştu (Stepanian 2020). Hükûmete karşı eylem hazırlığına geçen EDF'nin çağrısının arka planında müttefikleri oligark Gagik Tsarukyan'a yönelik rüşvet iddiaları ve gözaltı vardı. Ateşkes anlaşmasının imzalanmasının akabinde protestoya devam eden EDF'nin üst düzey üyeleri 12 Kasım'da gözaltına alındı (Asbarez 2020). Diasporadan Ermenistan devletine akan maddî yardımları idare eden Hayastan Pan-Ermeni Fonu'nun eski yöneticisi Ara Vardanyan, “Paşinyan'ın tek alternatifinin Koçaryan olduğunu” söylemiştir (Yerevan Today 2021a).

Koçaryan'ın *Hayastan* ittifakı, erken seçim mağlubiyetine rağmen 22 Ekim 2021'de Paşinyan'a karşı sokak eylemleri çağrısında bulundu. Sağatelyan, Azerbaycan ile barış müzakerelerini ve Türkiye'yle normalleşme politikasını kastederek “bir teslimiyet anlaşmasına giden yolda olduğumuzu düşünüyoruz” dedi (Saribekian 2021).

Taşnaklar, Koçaryan'ın liderliğinde hareket eden *Hayastan* ittifakının sözcüsü olarak hareket etmektedir. Paşinyan Hükûmeti'ni (Karabağ üzerinden) Azerbaycan-Ermenistan sınırını belirleme çalışmalarından uzak durmaya çağırdılar ve müzakerelerden vazgeçilmesini istediler (Mkrтчian 2021). *Hayastan* adına, Paşinyan ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 15 Aralık'ta Brüksel'deki tarihî görüşmesine karşı Parlamento'yu olağanüstü oturum talebinde bulundular (Bedevian 2021).

Sağatelyan, “Ermenistan’ın Türkleştirilmesi” tezini en sık dile getirenlerden biri. Azerbaycan ile imzalanan ve imzalanması muhtemel anlaşmaları “ihamet” olarak adlandırmaktadır (PanARMENIAN.Net 2021). 8-10 Kasım tarihlerinde sosyal medya ve basın üzerinden Paşinyan karşıtlarını Erivan sokaklarına çağıran Sağatelyan, 9 Kasım’daki eylem üzerine “Ulusal direniş süreci başladı. Direnişin iç ve dış olmak üzere iki cephesi var. Dış cephe dünyaya ve düşmana [Azerbaycan ve Türkiye] Nikol’ün [sic] Ermeni halkının millî temsilcisi olmadığını gösterecek. Bu hükûmetin imzalayacağı Ermeni karşıtı belgeler reddedilecek. İç cephede ise devletimizi yıkan bütün fenomenlere karşı direnmeliyiz...” şeklinde konuştu (Saghatelyan 2021a). Taşnak lideri, Ermenistan ve Türkiye’nin ilan ettiği normalleşme süreci koşullarını eleştirirken “şeytani hükûmet” [Paşinyan hükûmetinin] ile Türkiye arasında “gizli anlaşma” olduğunu ve “Türkiye’nin [Ermenilere karşı] 100 yıllık projesinin hayata geçeceğini” söylüyor (Saghatelyan 2021b).

EDF, “ulusal direnişin” asıl hedefinin “Dağlık Karabağ’da Ermeni iktidarının düşüşünün, [Ankara ve Bakü’ye] yeni tavizler verilmesinin ve Ermenistan’ın Türkleşmesinin engellenmesi” olduğunu söylemektedir (Saghatelyan 2021c). 1 Ekim 2021’de Paşinyan ile görüşen Taşnak üyeleri, Başbakan’dan “Stepanakert’ten [Hankendi] tahliyelerin engellenmesi, gelecekte muhtemel bir savaşa yönelik bütün güçlerin birleştirilmesi ve Rusya ile etkin müzakereye girilmesi” talebinde bulunmuştur (News.am 2021). *Hayastan* ittifakının kalanı eş zamanlı ve ironik olarak Paşinyan’ın barış çağrılarının barışı sağlamada yetersiz olduğunu söyleyerek eleştirmektedir (Sputnik Armenia 2021b).

EDF’ye bağlı Ermeni Gençlik Direnişi adlı oluşum, Kuzey Amerika ve Avrupa’da Paşinyan’a ve “Ermenistan’ı Türkleştirme projesine” karşı yürüyüşler düzenliyor, yayın yapıyor ve direniş örgütüyor (EDF 2021). Diaspora içerisinde hatırı sayılır şekilde sözü dinlenen Taşnakların gençlik örgütü (Ermeni Gençlik Federasyonu) de 9 Kasım 2021’de Paşinyan’a istifa çağrısında bulunmuştu (The Armenian Weekly 2021).

Komploculuk ve aşırı sağ siyasetin örneği olan bu açıklamalar söylemsel düzeyde kitleleri harekete geçirmeyi amaçlarken, genel olarak Taşnak Partisi’nin ne kadar başarılı olduğu sorusunu da sordurmaktadır. Vaşington merkezli Uluslararası Cumhuriyetçi Enstitüsü’nün (IRI) Mayıs 2021’de yayımladığı kamuoyu çalışmasına göre Ermeni halkının %57.6’sı hükûmetin istifasına karşı iken (IRI 2021, 12), %64’ü Paşinyan’ın ülkeyi ve savaşı idaresi hakkında olumlu (IRI 2021, 13) fikirlere sahipti. Ankete katılanların %43’ü ülkenin iyi yönde gittiğini (IRI 2021, 6) düşünürken ekonomiye bağlı sebeplerle de ümitsizlik yaşıyordu (IRI 2021, 7-8). Öte yandan katılımcıların sadece %2’si Ermenistan’ın en büyük sorununun Dağlık Karabağ meselesi olduğunu söylüyordu (IRI 2021, 13). Ağır yenilginin hemen ardından,

Kasım 2020'de dahi Paşinyan, halkın %30'u tarafından destekleniyordu (Aravot 2020). Paşinyan'ın halkın tercih ettiği biri olmasa bile rakipleri kendisinden çok daha az teveccüh gördüğü kesindir (Krivosheev 2021). Paşinyan'ın 2020 Savaşı'nı "Karabağ klanının" ülkedeki ekonomik ve ideolojik tahakkümünü kırmak için başlatıp kaybettiği" şeklinde analizler yapılmış da (Kuznetsov 2021) bu gibi yorumların temelde abartılı ve dayanaksız olduğu söylenmelidir. Öte yandan Paşinyan'ın ağır yenilgiye rağmen meşruiyetini kaybetmesi "Karabağ klanını" iyice aşırı uçlara itmiş ve Ermeni toplumunun savaşçı-rövanşist söylemlerden yorulduğunu göstermiştir (Tuna 2021b).

Panossian, Karabağ sorununu "eşzamanlı etnik-milliyetçi çatışma, bölgesel mesele ve devlet kurma girişimi" olarak tanımlıyor (Panossian 2001, 143). "Dağlık Karabağ barış sürecinin önündeki temel engel tarafların iç siyasî meseleleridir" diyen Gasparyan'a göre Ermeni siyasetçiler on yıllardır milliyetçiliği kullanarak ülkede sınırlı bir demokrasinin varlığını sürdürmesini sağladıklarını öne sürüyor. (Gasparyan 2019, 245). "Karabağ klanının" 1999-2018 arasında kullandığı ekonomik ve siyasî kaynaklar düşünülünce Karabağ sorunun çözümsüzlüğünün bu grup için ne anlama geldiği daha net bir görüntü kazanmaktadır.

"Karar vericiler vericiler, dış politika kararlarını algıladıkları ve yorumladıkları psikolojik çevreye bağlı olarak oluşturmaktadırlar" (Güleç 2018, 87). Fakat umulan ile elde olan, "operasyonel gerçek ile psikolojik çevre" arasında çatışma ortaya çıkınca karar vericilerin rasyonel bir yaklaşım sergilemesi mümkün olmamaktadır (Güleç 2018, 87). Bunun en çarpıcı örneği İkinci Karabağ Savaşı olmuştur. Popülizme ve aşırı milliyetçiliğe sarılan Paşinyan iktidarı, savaştan önce ve savaş süresince rasyonel düşünememiştir. Ermeni ordusunun yenilgisinin asıl sebeplerinden biri ordunun, kabiliyeti ve teknik donanımından habersiz siyasî ve askerî karar alıcıların taleplerini karşılayamaması oldu (Iskandarov ve Gawliczek 2021a, 93). Gel gelelim bugün aynı tuzağa Paşinyan karşıtı ittifak da düşmektedir.

Sonuç

"Karabağ klanı" ve Taşnak Partisi arasındaki ittifak 1990'lı yıllardan 2018'e dek Ermenistan'ı yönetmiştir. Koçaryan ve Sarkisyan iktidarları, oligarşik ağlarla ülkede yolsuzluğu hâkim kılarken, Ermeni toplumunun kaynaklarını sömürmüştür. EDF de on yıllardır devam eden aşırı milliyetçi-ırkçı söylemleri ve örgüt yapısıyla bu ittifakın önemli bir koludur. Fakat bu yapı, 2018 yılındaki "Kadife Devrim" ile sarsılmış, yeni Başbakan Paşinyan ve hükûmeti doğrudan bu grupları hedef almıştır. Ülke içerisinde meşruiyetini artırmaya ve iktidarını pekiştirmeye çalışan Paşinyan popülist milliyetçiliğe yönelmiş, Karabağ sorununda çözümsüzlüğe ve çatışmaya yol açmış fakat alınan ağır yenilgi sonucu barışçıl ve uzlaşmacı bir siyaset benimsemiştir. Savaşın ardından Ermeni toplumu nezdinde meşruiyetini korumaya

devam etmesine rağmen “Karabağ klanı” ve Taşnak ittifakı tarafından ağır saldırı altındadır. Azerbaycan ve Türkiye ile hâlen devam eden müzakerelere karşı harekete geçen bu ittifak, yeni bir “ulusal direniş” ilan etmiştir. Ülkenin kapasitesini iyi değerlendiremeyen, kendi iktidarını yeniden kurmayı ve önceden tesis ettikleri çıkar ilişkilerini devam ettirmeyi hedefleyen “Karabağ klanı” ve Taşnaklar, ekonomik sıkıntılarla boğuşan ve dünyaya kapalı olan Ermenistan ile Güney Kafkasya'ya barış ve refah getirebilecek bir dönemde şahsî çıkarlarını millî menfaat şeklinde sunup Ankara, Bakü ve Erivan hattındaki müzakereleri sonuçsuz bırakmaya çalışmaktadırlar.

Kaynaklar

- Aravot. 2020. "Aram Navasardyan: "Reyting Nikola Paşinyana na 13 noyabr sostavlyayet mence 30%." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.aravot-ru.am/2020/11/17/344769/>
- Arkun, Aram. 1994. "Daşnak." Encyclopedia Iranica. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://iranicaonline.org/articles/dasnak>
- Asbarez. 2020. "Several Opposition Members Arrested at ARF Offices as Protests Continued." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://asbarez.com/several-opposition-members-arrested-at-arf-offices/>
- Astourian, Stephan H. 2000. "From Ter-Petrosian to Kocharian: Leadership Change in Armenia." Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies Working Paper Series. Berkeley. <https://escholarship.org/content/qt0c2794v4/qt0c2794v4.pdf>
- Babayan, Mamikon. 2019. "Dashnaks challenge Pashinyan?" Vestnik Kavkaza. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://vestnikkavkaza.net/analysis/Dashnaks-challenge-Pashinyan.html>
- Batashvili, David. 2019. "Nikol Pashinyan's Russian Problem." Georgian Foundation for Strategic and International Studies. <https://www.gfsis.org/files/library/pdf/English-2684.pdf>
- Bedevian, Atsghik. 2014. "New Opposition Group Critical Of Ter-Petrosian, Tsarukian." Azatutyun. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.azatutyun.am/a/26635551.html>
- Berberian, Hourii. 2012. "Connected Revolutions: Armenians and the Russian, Ottoman, and Iranian Revolutions in the Early Twentieth Century." In "L'ivresse de la liberté": la révolution de 1908 dans l'Empire ottoman, ed. François Georgeon, 491-514. Leuven: Peeters.
- _____. 2019. Roving Revolutionaries: Armenians and the Connected Revolutions in the Russian, Iranian, and Ottoman Worlds. Oakland: University of California Press.
- Broers, Laurence. 2018. "After Armenia's Velvet Revolution, a New Look at the Karabakh Challenge." Chatham House. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.chathamhouse.org/2018/05/after-armenias-velvet-revolution-new-look-karabakh-challenge>
- Coyle, James J. Russia's Interventions in Ethnic Conflicts: The Case of Armenia and Azerbaijan. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-59573-9>
- CSCE. 1998. Report on Armenia's Presidential Elections. March 16 and 30, 1998. Washington. <https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/march1998armenianelections.pdf>

- De Waal, Thomas. 2021. "The Nagorny Karabakh Conflict in Its Fourth Decade." CEPS Working Document, No. WD 2021-02. https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2021/09/WD2021-02_The-Nagorny-Karabakh-Conflict-in-its-Fourth-Decade.pdf
- Demidova, Olga. 2021. "V Erevane proşli mitingi storonnikov Paşinyana i oppozitsii." Deutsche Welle. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.dw.com/ru/v-erevane-proshli-mitingi-storonnikov-pashinjana-i-oppozicii/a-56740093>
- EDF. 2021. "HYD Yeritasardakany meknarkum e Hamahaykakan yeritasardakan dimadrut'yun." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.arfd.am/news/45270/>
- Ermenistan Cumhuriyeti Başbakanı. 2018. "Prime Minister Nikol Pashinyan's press conference in Stepanakert." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2018/05/09/Prime-Minister-Nikol-Pashinyans-press-conferance/>
- _____. 2021. "Congratulatory message of Prime Minister Nikol Pashinyan on the occasion of the 30th anniversary of Proclamation of the Republic of Artsakh." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2021/09/02/Nikol-Pashinyan-Congratulations/>
- Ermenistan Merkezî Seçim Komisyonu. 2019. Hayastani Hanrapetut'yan Azgayin Zhoghovi artahert' yntrut'yunner 2018t'. dektemberi 9 «ANKAKH DITORD» hasarakakan dashink. Vanadzor. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://res.elections.am/images/doc/IndObs09.12.18.pdf>
- _____. 2021. Haghordum Kentronakan yntrakan handznazhoghovi gortsuneut'yan veraberyal, 2021t'. AZH artahert' yntrut'yunner. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://res.elections.am/images/doc/release20.06.21.pdf>
- Feldman, Daniel L., Haris Alibašić. 2019. "The Remarkable 2018 "Velvet Revolution": Armenia's Experiment Against Government Corruption." *Public Integrity*, 21: 420–432. DOI: 10.1080/10999922.2019.1581042
- Ferguson, Gary. 1996. *Armenia National Survey August 1996*. Washington, D.C.: International Foundation for Election Systems. <https://www.ifes.org/sites/default/files/r01512.pdf>
- Gamaghelyan, Philip, Sergey Rumyanstev. 2021. "The road to the Second Karabakh War: the role of ethno-centric narratives in the Nagorno-Karabakh conflict." *Caucasus Survey*, DOI: 10.1080/23761199.2021.1932068

- Gasparyan, Arsen. 2019. "Understanding the Nagorno-Karabakh conflict: domestic politics and twenty-five years of fruitless negotiations 1994–2018." *Caucasus Survey*, 7:3: 235-250, DOI: 10.1080/23761199.2019.1674114
- Güleç, Cansu. 2018. "Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri." *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 3(1): 79-102. DOI: <http://dx.doi.org/10.31454/usb.419840>
- Human Rights Watch. 1997. "Human Rights Watch World Report 1997 – Armenia." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.refworld.org/docid/3ae6a8a314.html>
- IRI. 2021. Public Opinion Survey: Residents of Armenia. https://www.iri.org/sites/default/files/armenia_ppt_final.pdf
- Iskandarov, Khayal, Piotr Gawliczek. 2021a. "The second Karabakh war as a war of new generation." *Journal of Scientific Papers "Social Development and Security"*, Vol. 11, No. 2: 91–99. DOI: 10.33445/sds.2021.11.2.9
- _____. 2021b. "Characteristic features of the second Karabakh war." *Journal of Scientific Papers "Social Development and Security"*, Vol. 11, No. 3: 30 – 40. DOI: 10.33445/sds.2021.11.3.3
- Ishkanian, Armine. 2018. "Armenia's Unfinished Revolution." *Current History* 117 (801): 271-276.
- Jenne, Erin K. 2021. "Populism, nationalism and revisionist foreign policy." *International Affairs*. Volume 97, Issue 2: 323–343, DOI: 10.1093/ia/iaa230
- Kopeček, Vincenc. 2019. "The Nagorno-Karabakh Republic and the Republic of Armenia. Who instrumentalizes whom?" In *De Facto States of Eurasia*, ed. Tomáš Hoch, Vincenc Kopeček, 208-224. Londra: Routledge.
- Krivosheev, Kirill. 2021. "The Politics of Defeat: How Will the Crisis in Armenia End?" *Carnegie Moscow Center*. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://carnegiemoscow.org/commentary/83959>
- Kuznetsov, Oleg. 2021. "The Coup That Never Happened and the "Karabakh Clan" in the Armenian Army." *Politics Today*. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://politicstoday.org/the-coup-that-never-happened-and-the-karabakh-clan-in-the-armenian-army/>
- Mkrtchian, Anush. 2021. "Armenian Opposition Calls Border Demarcation With Azerbaijan 'Premature'." *Azatutyun*. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.azatutyun.am/a/31578807.html>

- Nalbantian, Tsolin. 2013. "Articulating Power Through the Parochial: The 1956 Armenian Church Election in Lebanon." *Mashriq & Mahjar*, Vol. 1, No. 2: 41-72. DOI: 10.24847/11i2013.14
- News.am. 2013. "ARF Dashnaktsutyun not to nominate presidential candidate." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://news.am/eng/news/134037.html>
- OSCE. 2007. Republic of Armenia Parliamentary Elections 12 May 2007. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report. Varşova. <https://www.osce.org/files/f/documents/d/d/26606.pdf>
- PanARMENIAN.Net. 2021. "Armyanskaya oppozitsiya vnov' načinaet ulıçnuyu bor'bu: Mitingi zaplanirovani na 9-10 noyabr." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.panarmenian.net/rus/news/296323/>
- Panossian, Razmik. 2001. "The Irony of Nagorno-Karabakh: Formal Institutions versus Informal Politics." *Regional & Federal Studies*, 11:3: 143-164. DOI: 10.1080/714004708
- _____. 2006. *The Armenians: From Kings and Priests to Merchants and Commissars*. Londra: Hurst.
- Parev TV. 2020. "Dr. Gerard Libaridian on Parev-TV." YouTube. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=C7pJuLIWWgI&feature=youtu.be>
- Piligian, Stepan. 2021. "The ARF rolls the dice in a bold move." *The Armenian Weekly*. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://armenianweekly.com/2021/06/16/the-arf-rolls-the-dice-in-a-bold-move/>
- Remler, Philip. 2020. "Russia's Stony Path in the South Caucasus." Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/files/Remler_Caucasus_v2.pdf
- Reuters. 2020. "Armenia says prevented assassination attempt on prime minister." Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.reuters.com/article/us-armenia-security-premier-idUSKBN27U0P1>
- RFE/RL. 2009. "Dashnaks Plan More Protests Against Turkish-Armenian Protocols." Erişim: 1 Kasım 2021. https://www.rferl.org/a/Dashnaks_Plan_More_Protests_Against_Turkish_Armenian_Protocols/1903938.html
- Saghatelyan, Ishkhan. 2021a. "Hamazgayin dimadrut'yan gortsynt'ats'i meknarky trvats e:" Facebook. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.facebook.com/watch/?v=1509623206071378&ref=sharing>

- _____. 2021b. “Ch’arik’i ishkhanut’yuny gnum e nor arkatsakhndrut’yan` i hashiv HH yev Arts’akhi kensakan shaheri yev serundneri iravunk’neri.” Facebook. Erişim: 15 Aralık 2021.
<https://www.facebook.com/IshkhanSaghatelyanOfficial/posts/388770026369964>
- _____. 2021c. “Aysor Azatut’yan hrparakum teghi unets’ats hanrahavak’y skizb drets’ hamazgayin dimadrut’yan.” Facebook. Erişim: 1 Kasım 2021.
[https://www.facebook.com/IshkhanSaghatelyanOfficial/posts/365602775353356?__cf_t__\[0\]=AZVPmRHH9saaG-raxjW_BN0IPWWERmRz0jORYyOOad2V6T2_pCj_L9PzxlCZSPC79Lfog6FtQiHeVthhUDKspW_FTiywW0AkP9l_0Vd0wf8XXIhX0wwhuRIIFUr3J4YEMjfxl2x_uHOzYsMX5p1OvCHy&__tn__=%2CO%2CP-R](https://www.facebook.com/IshkhanSaghatelyanOfficial/posts/365602775353356?__cf_t__[0]=AZVPmRHH9saaG-raxjW_BN0IPWWERmRz0jORYyOOad2V6T2_pCj_L9PzxlCZSPC79Lfog6FtQiHeVthhUDKspW_FTiywW0AkP9l_0Vd0wf8XXIhX0wwhuRIIFUr3J4YEMjfxl2x_uHOzYsMX5p1OvCHy&__tn__=%2CO%2CP-R)
- Sargsyan, Isabella. 2013. “Armenian Elections. No Room for Optimism?” *Caucasus Analytical Digest*, No. 53-53: 2-7. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CAD-53-54.pdf>
- Saribekian, Gayane. 2021. “Kocharian’s Bloc Plans Anti-Government Rally.” *Azatutyun*. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.azatutyun.am/a/31525024.html>
- Sputnik Armeniya. 2021a. “Na konu-gosudartsvo: v “Daşnaktsutyun” zayavili ob ugroze tyurkizatsii Armenii.” Erişim: 1 Kasım 2021.
<https://ru.armeniasputnik.am/20210920/na-konu---gosudarstvo-v-dashnaktsutyun-zayavili-ob-ugroze-tyurkizatsii-armenii-33464966.html>
- _____. 2021b. “Prizıvı k miru ne sposobstvuyut miru: Blok “Ayastan” raskritikoval vlast’.” Erişim: 1 Kasım 2021. <https://ru.armeniasputnik.am/20211015/prizyvy-k-miru-ne-sposobstvuyut-miru-blok-ayastan-raskritikoval-vlast--34344110.html>
- Stepanian, Ruzanna. “Armenian Opposition To Demand Snap Elections.” *Azatutyun*. Erişim: 1 Kasım 2021. <https://www.azatutyun.am/a/30854194.html>
- TASS. 2021. “Biografiya Nikola Pashinyana.” Erişim: 1 Kasım 2021.
<https://tass.ru/info/5184054>
- The Armenian Weekly. 2021. “AYF demands resignation of Nikol Pashinyan in trilateral resistance statement.” Erişim: 10 Kasım 2021.
<https://armenianweekly.com/2021/11/09/ayf-demands-resignation-of-nikol-pashinyan-in-trilateral-resistance-statement/>
- _____. [Tarihsiz]. “History.” Erişim: 10 Kasım 2021. <https://armenianweekly.com/history/>
- Tuna, Oğul. 2021a. “Ermenistan’da siyasi kriz: Paşinyan’ın son raksı.” *Karar*. 1 Kasım 2021.
<https://www.karar.com/ermenistanda-siyasi-kriz-pasinyanin-son-raksi-1608459>

- _____. 2021b. “Ermenistan’da bundan sonra ne olacak?” Fikir Turu. Erişim: 1 Kasım 2021.
<https://fikirturu.com/jeo-strateji/ermenistanda-bundan-sonra-ne-olacak/>
- _____. 2021c. “Ermenistan-Türkiye arasında uzlaşma ihtimali: Güney Kafkasya’da sınırlı barış.” Independent Türkçe. Erişim: 1 Kasım 2021.
<https://www.indyturk.com/node/408076>
- Yerevan Today. 2021a. “Ara Vardanyan: Nikolu Paşinyanu est’ tol’ko odna al’ternativa – blok «Armeniya» v litse prezidenta Koçaryana.” Erişim: 1 Kasım 2021.
<https://ru.yerevan.today/49788>
- Zarifian, Julien. “Les États-Unis de Trump et la guerre du Haut-Karabagh.” *Politique étrangère*, Printemps 1: 119-129. DOI: 10.3917/pe.211.0119
- Zolyan, Mikael. 2018. “Pragmatıçınıy revolyutsioner. Çego ojıdat’ ot Nikola Paşinyana.” Carnegie Moscow Center. Erişim: 1 Kasım 2021.
<https://carnegie.ru/commentary/76310>

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

Cilt 2 | Sayı 2 | Aralık | 2021
Volume 2 | Number 2 | December | 2021

Yayın Politikası

DSJOURNAL tüm platformlarda herkesin erişimine açık, ücretsiz bir akademik dergidir. Yayın süreçlerinin hiçbir aşamasında yazarlardan ya da yayın sonrası okuyuculardan herhangi bir ücret talep edilmez. DSJOURNAL'a gönderilen makaleler ilk gönderim tarihinden itibaren 6 ay içerisinde editör ve hakem incelemesine tabi tutulur ve olumlu/olumsuz nihai sonuç ilgili yazara bildirilir.

Değerlendirme Süreci

1. Editör İncelemesi

Çalışmanız öncelikle bir intihal programına yüklenir. Bu aşamada çalışmanızın en az %70 oranında özgün olması beklenir. Bu aşamayı geçemeyen makaleler yazarlara geri gönderilerek yazarlar durum hakkında bilgilendirilir.

Çalışmanızın özgünlük şartını sağlama durumunda ise, dergimizin editörleri çalışmanızı inceler ve uygun görmeleri halinde size de bilgi verilerek çalışmanız hakemlere yönlendirilir.

Editörlerimiz çalışmanızda değişim talep ederse, önerilen düzeltmeler ile birlikte tarafınıza bir bilgi maili atılır. Verilen tarihe kadar düzeltmeleri yapıp çalışmanızın düzeltilmiş halini size gelen maile cevaben tarafımıza ulaştırmanız gerekir. Çalışmanızın düzeltilmiş hali uygun görüldüğü takdirde hakem değerlendirme sürecine geçilir.

2. Hakem Süreci

Editör incelemesinden geçen çalışmanız öncelikle kişisel bilgileriniz silinmiş anonim şekli ile, ilgili konusunda daha önce çalışmaları olan bir hakeme gönderilir. İlgili hakem Makale Değerlendirme Raporunu hazırlar ve editörlerimize gönderir. Bu rapor içerisinde çalışmanızın doğrudan yayımlanmaya uygun olduğu, düzeltme gerektiği ya da yayımlanamayacak durumda olduğu sonuçları çıkabilir. İlgili hakem detaylı bir şekilde çalışmanızda eksik ya da uygun görüldüğü yerleri raporda belirtir.

Çalışmanız doğrudan yayımlanmaya uygun görülürse, editörlerimiz değerlendirme raporunu tarafınıza gönderir ve sizi bilgilendirir.

Çalışmanıza ilgili hakem tarafından düzeltme geldiği takdirde editörlerimiz tarafınıza bilgi verir ve size verilen son tarihe karar düzeltmeleri yapıp aynı maile cevaben çalışmanızı göndermeniz beklenir.

Birinci hakemin nihai kararından sonra çalışmanızın son hali bir diğer hakeme daha gönderilir ve yukarıdaki süreç tekrarlanır.

İki hakemin de çalışmanızın yayımlanması yönünde rapor vermesi durumunda makaleniz yayın sürecine girer. Hakemlerden bir tanesinin olumlu bir tanesinin olumsuz rapor göndermesi durumunda çalışmanız editör kararıyla reddedilebilir, kabul edilebilir ya da üçüncü bir hakeme gönderilebilir. Son durumda, üçüncü hakemin raporu doğrultusunda çalışmanız yayın sürecine girer ya da reddedilir.

3. Son Kontrol

Yukarıdaki süreç olumlu bir şekilde tamamlandığında çalışmanız yayımlanma sürecine girmiş olur. Çalışmanızın hangi sayıda yayımlanacağı DSJOURNAL tarafından kararlaştırılır ve tarafınıza bilgi verilir.

Çalışmanızın son hali tekrar Türkçe ve İngilizce uygunluk kontrolünden ve editör incelemesinden geçirilir.

Son aşamada çalışmanızın yayımlanma tarihi ve gerekli olabilecek ek bilgiler tarafınıza iletilecektir.

Önemli Bilgiler

Akademik Referanslar ve Alıntılar

- Kaynaklar kaynakçada ve ana metinde belirtilmelidir.
- Çevrimiçi erişilen kaynaklar bir DOI veya URL içermelidir.
- Kaynaklardan en az 5 tanesi şu yayın türlerinden biri olmalıdır:
  - Derleme kitap
  - Hakemli yayın (kitap, dergi veya diğerleri)
  - Arşiv belgeleri
  - Tezler

Sözcük Sayısı

- Özetler 300 kelime sınırını geçmemelidir.
- Makaleler en az 2.000 kelime - en fazla 8.000 kelime arasında olmalıdır. Kelime sayısına yalnızca ana metnin dahil edildiği unutmamalıdır; özet, referanslar, şekil başlıkları ve tablolar kelime sayımına dahil edilmez.

Diğer Notlar ve Hatırlatmalar

- Makale gönderimleri, Türkçe ve İngilizce birer özet ve 5 tane anahtar kelime içermelidir. İngilizce yazılan makalelerde ayrıca Türkçe özete gerek yoktur.
- Makaleler " DSJOURNAL Makale Şablonuna" göre biçimlendirilmelidir.
- The Chicago Manual of Style 17th Edition kurallarına uygun kaynak gösterilmelidir.

Araştırma ve Yayın Etiği İlkeleri

DSJOURNAL'a gönderilen makalelerin *Committee on Publication Ethics* (COPE) çerçevesinde araştırma ve yayın etiği ilkeleri ile uyumlu olmaları gerekmektedir. Bu minvalde intihal, veride sahtecilik, çarpıtma, yayın tekrarı, bölerek yayımlama ve makale hazırlanma süreçlerinde bulunmayan yazar isimlerinin geçirilmesi hususlarına dikkat edilmelidir. Bu hususlardan biri ya da birkaçı tespit edildiği takdirde ilgili makale henüz editör incelemesinde reddedilecektir.

Makale Tasarımı

Başlık

Makalenin başlığı makale ile uyumlu ve bir açıdan tüm makalenin tek bir cümlelik özeti gibi olmalıdır. Çok uzun ve çok kısa başlıklardan kaçınılmalıdır. Örneğin:

Postcolonial Netherlands: Sixty-five Years of Forgetting, Commemorating, Silencing
(Gert Oostindie)

Özet

Başlıktan sonra bir makalenin en önemli kısmı özetidir. Bir okuyucu özeti okuduktan sonra makalenin geneli hakkında fikir sahibi olabilmelidir. Ancak daha önemlisi, özet kısmı hangi konuya, neden, nasıl yaklaşıldığının ve ne sonuç çıkarıldığının belirtilmesi gereken bölümdür. Özet, mümkün olduğu kadar kısa ancak mümkün olduğu kadar net olmalıdır.

Özet içerisinde aşağıdaki maddeler birer ikişer cümle ile kesinlikle belirtilmelidir.

- Net bir giriş cümlesi
- Çalışmanın yapılmasında gerek görülen sorunsal
- Çalışmanın argümanı/ları, teorik arka planı, kavramsal çerçevesi
- Çalışmanın hazırlanmasında izlenen yol ve metotlar (kullanılan kaynak türleri, arşiv, röportaj, ikincil kaynaklar)
- Çalışmanın literatüre katkısı, çalışmanın neden değerli olduğu
- Makalenin ulaştığı sonuç ve çıkarım

Giriş

Çalışmanın girişinde makaleyi yazmaya karar verdiğinizde sizi cezbeden konulara değinmelisiniz. Bu minvalde, giriş bölümü okuyucuda ilgi uyandırmalıdır. Çalışmanın neden yapıldığı, literatürdeki ne gibi bir eksiği kapatmayı hedeflediği neden sonuç ilişkisi içerisinde anlatılmalıdır. Bu açıdan makalenin argümantasyonu kuvvetli olmalıdır. Giriş bölümün sonuna doğru okuyucu makalenin devamına hazırlanmalı ve makalenin geri kalan bölümünde ne gibi konulara değinileceği kısaca yazılmalıdır.

Metodoloji: Giriş kısmında çalışmanın yürütülmesi esnasında izlenen metodolojiye yer verilmesi gereklidir. Metodoloji ilgili konuyu ele alırken, sonuca ulaşırken nasıl bir yol izlediğinizi, nerelere odaklandığınızı, nasıl kaynaklar kullandığınızı ya da alandan nasıl bilgiler ürettiğinizi gösterir. Makalenizin “bilimsel” olmasındaki temel faktörlerden bir tanesi uygun bir metodolojiye sahip olmasıdır.

Akademik Üslup

Makaleniz yazım dilinin dil bilgisi kurallarına uygun bir şekilde yazılmış olmalıdır. Terminoloji doğru kullanılmalıdır. Yeni kavram üretilmeye gidilmesinden ziyade kabul görmüş kullanımlar tercih edilmelidir. Uygun akademik üslup tercih edilmeli, günlük konuşma dilinden kaçınılmalıdır. Gereksiz uzun ve anlaşılması güç cümle öbekleri tercih edilmemelidir.

Akademik bir makalede, fikirler net bir şekilde ifade edilmelidir. Paragraflar arasındaki bağlantı okuma akışının sağlanması açısından önemlidir. Her bir paragraf kendi içerisinde bir konuyu ele alırken bir sonraki paragraf bağlantılı başka bir konuyu ele almalıdır.

Makale içerisinde yazarın yorumu ya da doğrudan keşfi olmayan her bir bilgiye mutlaka kaynak gösterilmelidir. Kaynaklar gösterilirken daha çok bilgiyi veren ilk yazara gidilmelidir. Bu mümkün değilse ilk yazarın da adı geçirilerek ikincil yazara atıfta bulunulmalıdır.

Literatür Taraması

Makalenin literatür kısmı, yazarın konu hakkında ne kadar arka plana ve bilgiye sahip olduğunun göstergesidir. Öte yandan konuya hakim olmayan bir okuyucunun konu hakkında literatürde mevcut tartışmaları ve önemli çıkarımları görmesi bu bölümde sağlanır.

Literatürde atıfta bulunulacak kişilerin konu ile ilgili önde gelen isimler olması çok önemlidir. Böylece okuyucu konunun ana eksenine vakıf olabilir. Öte yandan ilgili konunun zamanla ne yöne doğru evrildiği ve yazarın makaleyi yazdığı zamanda en son ne durumda olduğu bu bölümde gösterilir.

Literatür kısmı mümkün olduğunca detaylandırılmalıdır. Ancak sadece literatür kısmını detaylandırmak amaçlı uç bilgiler vermekten kaçınılmalı ilgili literatürün ekseninden kayılmamalıdır.

Tartışma

Makalenin tartışma kısmı yazarın fikirlerinin en belirgin bir şekilde görüldüğü yer olması nedeniyle oldukça önemlidir. Bu bölümde bulgular yorumlanmalı ve pozitif-negatif eleştiriler yapılmalıdır. Ayrıca bu bölümde çalışmanın güçlü ve zayıf yönlerine yer verilmelidir. Bu bölümde okuyucu sonuç bölümüne hazırlanmalıdır.

Sonuç

Çalışmanın genel bir değerlendirilmesi ile başlamalıdır. Bu bağlamda, makalenin sadece sonuç kısmını okuyan bir okuyucu genel olarak makalede anlatılan husus hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bulgular, çıkarımlar, konunun geleceğine dair tahminler sonuç bölümünde yer almalıdır. Ancak bu bölümde kesinlikle makale içerisinde anlatılan hususlar yinelenip tekrara düşülmemelidir.

Kaynaklar

Makalenin kaynakları hem nitelik hem nicelik açısından yeterli olmalıdır. Unutulmamalıdır ki makalenin “bilimselliği” metodolojisine bağlı olduğu kadar kullanılan kaynaklara da bağlıdır. Çok kaynak kullanmak her zaman kaliteli bir makale oluşturmayacağı gibi az kaynak kullanmak da yazarın konuya yeteri kadar hakim olmadığı anlamına gelebilir. Kaynak seçimleri daha çok arşiv kayıtları, resmi kurum siteleri, kullanılan metot dahilinde alandan üretilen bilgiler, konuda önde gelen kişilerin katkıları, rüşdünü ispat etmiş akademik dergi makaleleri ve kitaplardan seçilmelidir.

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

DSJOURNAL
Diplomasi ve Strateji Dergisi
The Journal of Diplomacy and Strategy

Cilt 2 | Sayı 2 | Aralık | 2021
Volume 2 | Number 2 | December | 2021
E-ISSN: 2717-7866